

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Violeta Šimienė

Klinikinės psichologijos studijų programa
Magistro darbas

Paauglių motinystės patirtys globos namuose

Darbo vadovė: doc. dr. Neringa Grigutytė

Vilnius
2019

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
SVARBIAUSIOS SAŲVOKOS	6
PRATARMĖ	7
1. ĮVADAS	9
1.1. Paauglystės raidos etapo ypatumai	9
1.1.1. Paauglystės raidos etapo ypatumai, gyvenant globos namuose	10
1.2. Paaulių, gyvenančių globos namuose, neštumo rizikos veiksniai	12
1.3. Motinystės patyrimas paauglystėje	14
1.4. Paramos poreikis paauglei motinai	18
1.5. Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai	19
2. TYRIMO METODIKA	21
2.1. Teorinis tyrimo pagrindas	21
2.2. Tyrimo dalyvės	23
2.3. Instrumentai ir tyrimo eiga	25
2.4. Duomenų analizė	27
2.5. Tyrime gautų duomenų analizės ir išvadų validumas	28
3. TYRIMO REZULTATAI	30
3.1. Duobėtas kelias iki motinystės ir joje atrasta prasmė	30
3.1.1. Netikėta žinia apie neštumą ir priešiškos artimiausios aplinkos reakcijos	31
3.1.2. Prisiminimai apie skaudžią vaikystę ir mamos trūkumą	32
3.1.3. Vaikas užpildo emocinę tuštumą, suteikia gyvenimui prasmę ir tikslą	33
3.2. Aš - paauglė ir mama	35
3.2.1. Iš esmės stigmatizuojančios aplinkinių reakcijos	35
3.2.2. Paauglės motinystėje praradimai	36
3.3. Skausmingas mokymasis būti mama	37
3.3.1. Ilgas ir sunkus neštumo laikotarpis	37
3.3.2. Vaiko auginimo iššūkiai	38
3.3.3. Vaiko tėvo trūkumas	40
3.4. Saugesnis gyvenimas globos namuose	41
3.4.1. Darbuotojų parama ir pagalba	41
3.4.2. Bendrystė su kitomis paauglėmis motinomis	43
4. REZULTATŲ APTARIMAS	45
IŠVADOS	59
LITERATŪRA	60

PRIEDAI	67
1 priedas. Sutikimas dalyvauti tyrime	67
2 priedas. Demografinė anketa	68

SANTRAUKA

Paauglių motinystės patirtys globos namuose, Violeta Šimienė, Vilniaus universitetas, 2019, 68 psl.

Motinystė paauglystėje, gyvenant globos namuose, siejama su dideliais iššūkiais, kurių paauglės motinos dar nėra pajėgios savarankiškai įveikti. Šio darbo tikslas – atskleisti ir geriau suprasti paauglių, gyvenančių globos namuose, motinystės patirimą. Tyrime buvo keliami klausimai – kaip paauglės patiria savo motinystę ir kokius iššūkius jos turi įveikti. Tyrimo dalyvės - 6 paauglės motinos, su savo vaikais gyvenančios globos namuose. Tyrimo duomenys buvo rinkti pusiau struktūruoto interviu pagalba, duomenys analizuoti indukcinės teminės analizės būdu. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog paauglių motinystės patyrimas neatsiejamas nuo jų pačių skaudžių vaikystės išgyvenimų. Tyrimo dalyvės savo motinystę patiria kaip užpildančią jaučiamą tuštumą ir suteikiančią gyvenimui prasmę bei tikslą, tačiau taip pat kaip konfliktą tarp paauglystės ir motinystės vaidmenų. Ankstyvoje motinystėje jos patiria didelių iššūkių, kuriems įveikti joms labai reikalinga pagalba. Gyvendamos globos namuose jos patiria priėmimą, rūpestį ir paramą iš globos namų darbuotojų bei kartu gyvenančių nepilnamečių motinų.

Raktiniai žodžiai: paauglių motinystė, globos namai, paauglės motinos.

SUMMARY

Teenage Experience of Motherhood in Foster Care, Violeta Šimienė, Vilnius, Vilnius University, 2019, 68 pages.

Motherhood during teenage years while living in foster care comes with huge challenges, with which teenage mothers are not capable of dealing with independently. The purpose of this project is to reveal and better understand the experience of adolescents going through motherhood while living in foster care. During the study, questions about how teenagers experience motherhood and the various difficulties they face, were discussed. Participants of the study - 6 adolescent mothers living with their children in foster care - attended semi-structured interviews. Experience of participants was analyzed by inductive thematic analysis. Results disclose, that teenage motherhood experiences directly correlate with their painful childhood experiences. The participants of the study view motherhood as an experience which fills in the emptiness they feel and provides meaning and purpose to life. However, another part of this experience is seen as a conflict between the roles of adolescence and motherhood. In their early motherhood they face great challenges that they need help to cope with. While living in foster care, they receive acceptance, care and support from foster care workers as well as from other teenage mothers living who live in foster care.

Key words: teenage motherhood, foster care, adolescent mothers.

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Motinstės vaidmens priėmimas – tai laipsniškas procesas, apimantis ir moters pasitenkinimą, kuriame vystomi motinstei reikiami įgūdžiai bei gebėjimai (Aparicio, Pecukonis, O’Neale, 2015).

Paauglystė – raidos etapas tarp vaikystės ir suaugystės, prasidedantis fizinio brendimo pradžia ir trunkantis iki asmuo pasiekia savarankiško žmogaus socialinę padėtį (Petruolytė, 2003).

Psichologinė trauma – unikalus ir individualus įvykio ar ilgiau trunkančių būsenų patyrimas, kuomet sutrinka individo gebėjimas integruoti savo emocinį patyrimą. Asmuo nebegali suprasti kas vyksta čia ir dabar, bei integruoti intensyvių jausmų patyrimo (Pearlman & Saakvitne, 1995, cit. Iš Barkauskienė, Gervinskaitė-Paulauskienė, Čekuolienė ir Adler, 2018).

Tapatumas – asmenybę apibrėžianti dinamiška sistema, visą gyvenimą besivystanti tarpasmeniniuose santykiuose (Zbarauskaitė, 2009).

PRATARMĖ

„Oi, čia ilga istorija. Kas metus, kas du aš keliaudavau į globos namus. Gyvenau namuose ir vis grįždavau į globos namus. Mano mama pasikorė, tėvas gėrė, nesirūpino visai, oi, visko buvo mano gyvenime, bet viskas gerai. Dabar turiu vaiką, kuris yra tik mano, visada norėjau bent kokio artimo sau žmogaus ir dabar turiu<...>” (Tyrimo dalyvė Sofija, 1 psl.).

Darbą pradėjau iš pokalbio su tyrimo dalyve Sofija paimta citata. Šiais žodžiais ji pati pradeda pasidalijimą savo motinystės istorija. Manau, ji geriausiai iliustruoja paauglių, gyvenančių globos namuose, motinystės patyrimą, kuris siejamas su jų pačių skausmingais išgyvenimais ir netektimis, taip pat motinystėje atrandama prasme ir viltimi.

Susidomėjimą paauglių, gyvenančių globos namuose, motinystės patyrimu sužadino kolegijų pasidalijimai apie įtraukiantį darbą su paauglėmis motinomis ir jų vaikais, pasitaikančius sunkumus siekiant paaugles suprasti, priimti bei suteikti joms reikiamą pagalbą. Kolegėms sužadinus mano profesinį smalsumą, pasidomėjau šioje srityje atliktais tyrimais. Tuo metu kaip tik rinkausi magistrinio darbo temą, tad šis mano pasmalsavimas virto tyrimu ir magistrinio darbo rašymu. Paauglių motinų, gyvenančių globos namuose, fenomeno atskleidimas ir geresnis jo supratimas padėtų su šiomis jaunomis motinomis dirbantiems psychologams ir kitiems specialistams geriau suprasti pagalbos jaunoms motinoms poreikį ir galimybių ją suteikti subtilumus.

Gilinantis į Lietuvoje motinomis tampančių paauglių statistiką bei palyginus duomenis su Vakarų ir Šiaurės Europos šalimis, atskleista, kad Lietuvoje gimdančių paauglių yra beveik dvigubai daugiau (išskyrus Jungtinę Karalystę) (Tretjakova, 2016). O globos namuose gyvenančių paauglių nėštumo rodikliai tyrimuose apibrėžiami kaip daugiau nei dvigubai aukštesni nei bendraamžių, gyvenančių šeimoje (Dworsky & Courtney, 2010). Žvelgiant į aukštus paauglių, tampančių motinomis, rodiklius, svarbu yra pasigilinti, kaip šios paauglės patiria savo motinystę ir su kokiais iššūkiais susiduria. Tyrimų duomenimis, paauglės motinos patiria stiprų stresą, susijusį su poreikiu prisitaikyti prie naujojo vaidmens. Stiprus ir ilgai besitęsiantis stresas paauglystėje siejamas su panikos, nerimo, baimės sutrikimais, kaltės, vienatvės jausmu, depresija ir tarpasmeniniais santykių sunkumais (Patel, 1991, Rice, 1992, cit. iš Sekhoetsane, 2012). Paauglės, gyvenančios globos namuose, į savo motinystę eina su savo skausminga istorija, neturėdamos tinkamo motinystės pavyzdžio ir reikalingos paramos, kas jų adaptaciją motinystėje dar labiau apsunkina. Yra atlikta pasaulio mokslininkų tyrimų, siekiančių atskleisti šį fenomeną, tačiau Lietuvoje jis dar netyrinėtas. Išsamesnės žinios apie paauglių, gyvenančių globos namuose, motinystės patirtis Lietuvoje padėtų praplėsti jau turimas žinias apie šį fenomeną, būtų naudingos planuojant psichologinį darbą, kuriant psichologines intervencijas ir organizuoti socialinio darbo praktiką.

Nusprendusi atlikti tyrimą, stengiausi daugiau nesidomėti mokslininkų atliktais tyrimais, kuriuose tyrinėjami paauglių motinystės, gyvenant globos namuose, aspektai, kad turimos žinios kuo mažiau veiktų visą tyrimą ir leistų suprasti bei atskleisti tyrimo dalyvių, geriausių savo patirties ekspertų, motinystės patirtis. Šio tyrimo teorinį pagrindą rengiau jau po rezultatų analizės. Nuoširdžiai dėkoju tyrimo dalyvėms už atvirus pasidalijimus savo motinystės patirtimis, darbo vadovei doc.dr. Neringai Grigutytei už nuoširdų, atvirą ir bendradarbiaujantį santykį, neišsenkančią kantrybę ir didelę pagalbą, dr. Agnei Matulaitei už vertingas pamokas, konsultacijas ir nuoširdų palaikymą, supervizių grupės dalyviams už atvirumą, palaikymą ir saugią erdvę dalytis savo refleksijomis.

1. ĮVADAS

1.1. Paauglystės raidos etapo ypatumai

Paauglystės laikotarpis mokslininkų apibrėžiamas skirtingai. Petruolytė (2003) paauglystę aprašo kaip raidos etapą tarp tarp vaikystės ir suaugystės, kuris prasideda sulig fiziniu brendimu ir baigiasi kuomet asmuo pasiekia savarankiško suaugusiojo žmogaus socialinę padėtį. Vaičiulienė (2004), remdamasi Steinberg (1991), paauglystės laikotarpį apibrėžia kaip laikotarpį nuo 12 iki 21 metų ir skirsto į ankstyvąją – nuo 12 iki 14 metų, viduriniąją - nuo 15 iki 18 metų ir vėlyvąją 19 - 21 metų paauglystę. Šiuo paauglystės laikotarpių skirstymu bus remiamasi ir šiame darbe.

Paauglystė - ypatingas amžiaus tarpsnis, kuomet vyksta sparti fizinė, emocinė, pažintinė ir socialinė raida, sprendžiami raidos uždaviniai ir pereinama į suaugusiojo tarpsnį. Svarbesni paauglio raidos uždaviniai – atsiskyrimas nuo tėvų figūrų, siekimas pripažinimo iš bendraamžių ir noras su jais susitapatinti, nepriklausomybės įgijimas ir individualaus tapatumo paieškos (Sondaitienė, Žukauskienė, 2004). Havighurst (1981) detalizuoja jog paauglys siekia emocinės nepriklausomybės nuo tėvų, santykių su bendraamžiais ir jų pripažinimo, palaipsniui prisiima didesnę atsakomybę, persvarsto savo vertybines normas, mokosi priimti savo besikeičiantį kūną ir formuoja savo lyties bei profesinį tapatumą. Pasak Erikson (2004) paauglystėje vyksta tapatumo ir vaidmenų sumaišties krizė. Tapatinantis su bendraamžių grupe, paauglys tarytum saugosi nuo nemalonių emocinių išgyvenimų, kuriuos kelia individualaus tapatumo paieškos, apimančios savęs ir savo aplinkos pažinimą, aiškesnį savo galimybių ir aplinkos reikalavimų suvokimą bei jų suderinimą.

Paauglystė apibrėžiama kaip vienas dinamiškiausių raidos tarpsnių, kuomet stebimas emocinis labilumas, neigiamo emocinio fono dominavimas, vaidmenų konfliktai bei individualių vertybinių nuostatų kūrimas (Petruolytė, 2009). Pinkūnas ir Palujanskienė (2001) paauglystės amžiaus tarpsnį įvardina kaip sudėtingą laikotarpį, kuriame vyksta spartūs fiziniai ir psichikos pokyčiai, dėl to paauglys gali jausti nepilnavertiškumo, nesaugumo ir nerimastingumo jausmus. Visa tai blogina paauglio psichologinę savijautą, sudarant palankias sąlygas elgesio ir emociniams sunkumams atsirasti (Sondaitė, Žukauskienė, 2004). Paaugliai taip pat pasižymi rizikingu, dažnai ir nesaugiu elgesiu, yra mažiau kompetentingi priimti sprendimus ir yra jautresni bendraamžių įtakai (Lloyd & Berlin, 2007). Psichologinių sunkumų turintys paaugliai pasižymi mažiau adaptyviomis problemų sprendimų strategijomis, žemu savęs vertinimu, jie yra labiau pažeidžiami, taip pat linkę vengti socialinės paramos (Petruolytė, 2003).

Apibendrinant, paauglystės amžiaus tarpsnyje vyksta intensyvi fizinė, psichinė, emocinė, kognityvinė ir socialinė raida. Svarbiausi paauglių raidos uždaviniai yra nepriklausomybės siekimas, savo tapatumo paieškos ir siekis pritaikyti prie bendraamžių grupės. Paaugliai yra

emociškai jautresni, pasižymi rizikingu elgesiu, siekia būti savarankiški, tačiau dar neturi pakankamai kompetencijų savarankiškai priimti sprendimus. Dėl sparčių paauglystės raidos etapui būdingų pokyčių, jie gali patirti elgesio ir emocinių sunkumų, kas siejama su mažiau adaptyviomis problemų sprendimo strategijomis ir žemu savęs vertinimu. Globos namuose gyvenantys paaugliai siejami su papildomais rizikos veiksniais, kuriuos aptarsime kitame poskyryje.

1.1.1. Paauglystės raidos etapo ypatumai, gyvenant globos namuose

Globos namuose gyvenantys paaugliai dažniausiai yra patyrę prievartos, apleistumo ir atstūmimo istoriją, kas siejama su didesniais elgesio ir psichologiniais sunkumais paauglystės raidos tarpsniu (Kreppner, Rutter, Castle ir kt., 2007). Pagrindinė vaikų apgyvendinimo globos įstaigose priežastis yra smurtinis elgesys prieš vaikus (nepriežiūra, fizinis, psichologinis ir seksualinis smurtas). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, kasmet apie 2000 vaikų per metus, o 2017 - 2524 vaikai, paimami iš šeimų. Dažniausia vaiko atskyrimo nuo šeimos ir perdavimo globai priežastis yra smurto naudojimas prieš vaiką. 2017 m. vasario 14 d. Seime buvo priimto Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisos, kuriomis draudžiamas visų rūšių smurtas prieš vaiką. „Įstatyme apibrėžiama, kad smurtas prieš vaiką – veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, garbės ir orumo nepaisymas ar nepriežiūra, dėl kurių vaikas patiria žalą ar pavojų gyvybei, sveikatai, raidai“ (Lietuvos Respublikos Seimas). 1 lentelėje pateikta Lietuvos statistikos departamento duomenų ataskaita apie 2013 - 2017 metais vaikus, kuriems nustatyta globa ir jos priežastys.

Daugelis globos institucijose gyvenančių paauglių, yra augę nesaugioje šeimos aplinkoje, stokojo emocinių poreikių užtikrinimo, turi ilgalaikio smurtinio elgesio patirtį. Zbarauskaitės (2009) atliktas tyrimas atskleidžia globos namuose gyvenančių paauglių išgyventas netekties istorijas ir su ja siejamus pykčio, liūdesio, kaltės, gėdos išgyvenimus. Moksliniai tyrimai pabrėžia artimų šiltų ir ilgalaikių santykių su pagrindiniais globėjais svarbą vaiko raidai ir sieja tai su autonomijos ugdymo pagrindu paauglystės periodu (Bowlby, 1969). Paauglių, gyvenančių globos namuose, tarpasmeniniai santykiai yra sutrikdyti, kas siejama su nesaugaus prieraišumo formavimusi. Zbarauskaitės (2009) atliktas tyrimas atskleidė, jog paauglių, gyvenančių globos namuose, trauminis patyrimas dažniausiai yra fragmentuotas ir neintegruojamas į jų patirtį. Visa tai apsaugo vaiką nuo emocinio skausmo išgyvenimo, tačiau trukdo formuotis integruotam tapatumui, kas yra vienas iš pagrindinių paauglystės raidos etapo uždavinių (Zbarauskaitė, 2009).

1 lentelė. Vaikai, kuriems nustatyta globa pagal globos nustatymo priežastis (Lietuvos statistikos departamentas, 2018)

Metai	2013	2014	2015	2016	2017
Per metus tėvų globos netekę vaikai, iš viso	112	871	837	184	524
iš jų pagal priežastis:					
tėvai naudojo smurtą	522	309	288	628	894
tėvų valdžios apribojimas	5	0	9	1	9
vaikai tapo našlaičiais	14	11	27	2	2
vaikas įstatymu nustatyta tvarka atskirtas nuo tėvų	9	4	4	9	8
tėvai dingę ir jų ieškoma		3			
tėvai pripažinti neveiksniais					
tėvai yra neveiksnūs nepilnamečiai	1	8	1	2	6
tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos nenustatyti per tris mėnesius	2			2	
tėvai teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais					
tėvai laikinai negalėjo rūpintis vaiku	59	25	20	20	69

Kiti Lietuvoje atlikti tyrimai taip pat atskleidžia, jog globos namuose gyvenantys paaugliai, lyginant su šeimose gyvenančiais, mažiau pasitiki savimi, mažiau linkę prašyti pagalbos ir siekti paramos iš kitų asmenų, dažniau vengia socialinių situacijų ir stokoja socialinių įgūdžių (Samašonok, Žukauskienė, Gudonis, 2006; Samašonok, 2009). Visą tai siejama su emociniais ir elgesio sunkumais (Samašonok, Žukauskienė, Gudonis, 2006). Globos namuose gyvenančios paauglės, lyginant su bendraamžėmis, gyvenančiomis šeimose, siejamos su dažniau patiriamais eksternaliais sunkumais, įskaitant ir piktnaudžiavimą psichotropinėmis medžiagomis bei rizikingą seksualinį elgesį, taip pat internaliais, įskaitant ir didesnę savižudybės riziką (Tarren- Sweeney, 2008).

Taigi, paauglės, gyvenančios globos namuose, ankstyvoje raidoje dažniausia yra patyrę daug nesaugumo, skausmingų ir traumuojančių išgyvenimų biologinėje šeimoje. Visą tai siejama su prierašumo sutrikimais, kas sąlygoja paauglystės raidos etape patiriamus didesnius emocinius ir elgesio sunkumus. Moksliniai tyrimai taip pat atskleidžia paauglių, gyvenančių globos institucijose, ankstyvą lytinių santykių pradžią, kas siejama su neplanuotu nėštumu. Globos namuose gyvenančių paauglių nėštumo rodikliai apibrėžiami daugiau nei dvigubai aukštesniais už šeimose gyvenančių paauglių. Visą tai tik dar labiau apsunkina ir taip sudėtingą paauglystės raidos etapą. Toliau plačiau aptarsime paauglių, gyvenančių globos namuose, rizikos veiksnius, siejamus su motinyste ankstyvoje paauglystėje.

1.2. Paauglių, gyvenančių globos namuose, nėštumo rizikos veiksniai

Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, kasmet apie 16 mln. paauglių susilaukia vaiko (World health organization, 2018). Siekiant palyginti Lietuvoje gimdančių paauglių skaičių su Vakarų ir Šiaurės Europos šalimis, atskleista, jog Lietuvoje gimdančių paauglių skaičius yra beveik dvigubai aukštesnis (išskyrus Jungtinę Karalystę). Vertinant Rytų ir Vidurio Europos šalių kontekste, paauglių susilaukusių vaiko Lietuvoje skaičius (13,7 kūdikio 1 tūkst. 15-19 metų paauglių) yra nežymiai didesnis už ES vidurkį (11,5 kūdikio 1 tūkst. 15-19 metų paauglių) (Tretjakova, 2016). Siekiant palyginti Lietuvoje gimdančių paauglių skaičių su Vakarų ir Šiaurės Europos šalimis, atskleista, jog Lietuvoje gimdančių paauglių skaičius yra beveik dvigubai aukštesnis (išskyrus Jungtinę Karalystę) (Tretjakova, 2016). Lietuvoje paauglių motinų gimdymų skaičius per pastaruosius penkis metus beveik nekinta. Svarbu atkreipti dėmesį jog tendencingas mažėjimas stebimas 18 – 19 metų paauglių grupėje, o pažeidžiamiausioje (15 – 17 metų) grupėje rodiklis yra svyruojantis (2 lentelė).

2 lentelė. Lietuvoje gimusių vaikų skaičius, tenkantis 1 tūkst. atitinkamo amžiaus moterų

Amžius	2013	2014	2015	2016	2017
15-17	6,6	5,9	6,0	6,4	5,4
18-19	24,4	24,1	25,1	22,8	21,3

Globos namuose gyvenančių paauglių nėštumo rodikliai tyrimuose apibrėžiami daugiau nei dvigubai aukštesniais už bendraamžių gyvenančių šeimose (Turpel-Lafond & Kendall, 2009; Becker & Barth, 2000; Leonard, Fantroy, & Laffert, 2013). Dworsky ir Courtney (2010) tyrimas atskleidžia, jog paauglės gyvenančios globos namuose, dažnai iki 19 m. ir antrą kartą pastoja. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, svarbu yra pasigilinti į rizikos veiksnius, siejamus su paauglių, gyvenančių globos namuose, motinyste.

Moksliniai tyrimai atskleidžia sąsajas tarp šeimos aplinkos, santykių su motina ir paauglių lytinių santykių pradžios. Saugumo ir stabilumo stokojanti aplinka šeimoje, nepriežiūra, mažos šeimos pajamos ir tėvų dėmesio stoka susiję su lytinių santykių pradžia ankstyvojoje paauglystėje (Klein, 2005; Barn & Mantovani, 2007). Tyrimų duomenys taip pat pabrėžia, motinų ir dukrų santykio svarbą, paauglių lytinio gyvenimo pradžia. McNeely ir kt. (2002) tyrimas aprašo, jog dukros ir motinos santykių kokybė turi didelę reikšmę, kokio amžiaus būdama dukra, pirmą kartą turės lytinių santykių. Kuo pozityvesnis santykis tarp motinos ir dukters, tuo mažesnė tikimybė, kad dukra pradės lytinį gyvenimą ankstyvame amžiuje (Lockhart & Wodarski, 1990). Boustani, Frazier, Hartley, Meinzer, Hedemann (2015) atliko kokybinį tyrimą, su globos namuose dirbančiais darbuotojais, siekiant įvardinti paauglių, gyvenančių globos namuose, tapimo motinomis rizikos veiksnius. Šio tyrimo rezultatai atskleidžia, jog visas tyrimo dalyves vienija tas pats patyrimas - ankstyvosios raidos patirtis gyvenant disfunkcinėje šeimoje (stabilumo stokojanti aplinka, nepriežiūra, emocinių poreikiu neatliepiantys, smurtauojantys ir priklausomi nuo alkoholio ar narkotikų tėvai). Šiame tyrime paauglių motinystė taip pat buvo siejama su trauminių patirčių patyrimais, įskaitant ir seksualinę prievartą (Boustani et. al., 2015). Minėti moksliniai tyrimai, leidžia išskirti didelę šeimos aplinkos, santykių su motina ir ankstyvųjų trauminių patirčių svarbą, paauglių ankstyvų lytinių santykių pradžia.

Paauglės, gyvenančios globos namuose, linkusios ankščiau pradėti lytinius santykius nei gyvenančios šeimose. Jų intymios patirtys dažnai yra neplanuotos, spontaniškos ir stokojančios saugumo. Boustani et. al. (2015) tyrimas atskleidžia jog paauglių intymūs santykiai dažnai apibūdinami kaip neplanuoti ir spontaniški, negalvojant apie galimas tokio elgesio pasekmes. Paauglės taip pat stokoja žinių apie lytiškumą, galimas apsisaugojimo priemonės bei jų naudojimo ypatumus (Ahrens, Katon, McCarty, Richardson, & Courtney, 2012). Prezervatyvus paauglės,

gyvenančios globos namuose, linkusios naudoti epizodiškai dėl sunkumų įsigyti jų reikiamu metu, taip pat atsisakant juos naudoti dėl mažesnio malonumo pojūčio intymių santykių metu (Love, McIntosh, Rosst, & Tertzakian, 2005). Globos namuose gyvenančios paauglės, ankstyvus lytinius santykius linkusios pradėti sekant kartu gyvenančių bendraamžių pavyzdžiu (Boustani et. al., 2015). Apibendrinant mokslinius tyrimus, atliktus su globos namuose gyvenančiomis paauglėmis, matome jog jos ankščiau nei kitos paauglės linkusios pradėti seksualinius santykius sekant bendraamžių pavyzdžiu. Jų seksualinės patirtys dažnai spontaniškos ir neapgalvotos, jos stokoja žinių apie lytiškumą ir galimas apsisaugojimo priemones.

Statistikos duomenimis, aukšti paauglių motinystės skaičiai globos namuose, rodo jog svarbu yra atkreipti dėmesį į paauglių motinystę ir su tuo susijusius rizikos veiksnius. Tokius kaip, augimas disfunkcinėje šeimoje, ankstyvosios trauminės patirtys bei lytinio švietimo stoka. Paauglystės raidos tarpsnyje tapusios motinomis, paauglės susiduria su dideliais iššūkiais, kuriuos apžvelgsime kitame skyriuje.

1.3. Motinystės patyrimas paauglystėje

Pirmasis nėštumas moteriai įvardinamas kaip didelių permainų laikotarpis, kurio metu reikalingas prisitaikymas prie pokyčių vidiniame pasaulyje, suvokiant ir priimant besiformuojančią motinystę (Pileckaitė - Markovienė, Bumblytė, 2004). Pirmą kartą besilaukiančios kūdikio moterys neturi motinystės patirties ir patiria daugiau sunkumų motinystėje. Pasak Lockhart & Wodarski (2009), didesni motinystėje patiriami sunkumai siejami ir su neplanuotu nėštumu. Sužinojusios apie nėštumą paauglės yra linkusios svarstyti dirbtinio nėštumo nutraukimo galimybę. Bender (2008) atliktas tyrimas, tyręs paauglių ambivalentiškumą apsisprendžiant tęsti nėštumą ar rinktis nėštumo nutraukimą, atskleidė, jog vyresnieji paaugliai, dažniau už jaunesnius paauglius, yra linkę ieškoti alternatyvų nėštumo tęsimui - tokių kaip dirbtinis nėštumo nutraukimas.

Moters adaptacijai motinystėje didelę reikšmę turi jos gyvenimo istorija ir pasitenkinimas tarpusavio santykiais su motina. Motinystei moteris ruošiasi nuo ankstyvųjų santykių su savo motina pradžios, kas turi ypatingą svarbą jos pačios motinystės patyrimui (Erikson, 2004). Motinos ir dukros santykių raida prasideda jau nėštumo periodu, tęsiasi kūdikystės, ankstyvosios vaikystės laikotarpiu ir trunka visą gyvenimą. Moters tapimo motina laikotarpis yra ypatingas, nes tuo metu moteriai tarsi suteikiama galimybė išspręsti vidinius konfliktus susijusius su jos pačios vaikyste ir santykiais su savo motina (Pileckaitė - Markovienė, 2004).

Motinystės patyrimas taip pat siejamas su motinos amžiumi. Perėjimui prie motinystės svarbus yra fizinis, psichologinis, socialinis ir kognityvinis pasiruošimas, kurio paauglės motinos dar stokoja (Herrman & Nandakumar, 2012). Motinystė ankstyvame amžiuje, siejama su kylančiu konfliktu tarp paauglystės ir motinystės vaidmenų. Paauglystėje vienas iš raidos uždavinių yra

atsiskyrimas ir savarankiškumo siekimas. Paauglėms motinoms čia iškyla konfliktas tarp nepriklausomybės siekio ir didelės priklausomybės nuo kitų. Motinos siekia būti savarankiškos, tačiau dėl fizinio, psichologinio, socialinio ir kognityvinio nepasirengimo tinkamai atlikti motinos vaidmenį, jos turi priimti kitų asmenų pagalbą (Mangeli, Rayyani, Cheraghi & Tirgari, 2017).

Daugelyje tyrimų tiriančių paauglių nėštumą ir motinystę, didžiausias dėmesys skiriamas rizikos veiksniams ir neigiamiems rezultatams susijusiems su paauglių motinyste (Dworsky & Courtney, 2010; Hill & Jepsen, 2007; Payne & Anastas, 2015; Wilson & Huntington, 2006; Reid & Meadows-Oliver, 2007; Secco et al., 2007). Šiuose tyrimuose buvo naudojamos kiekybinės metodikos, kuriais siekiama ištirti statistinius ryšius tarp paauglių motinystės ir konkrečių kintamųjų (sveikatos veiksnių, finansinių sunkumų, išsilavinimo). Norint atskleisti unikalias paauglių motinystės patirtis, yra atlikta mokslinių tyrimų, tiriančių paauglių motinystės patirimą kokybine perspektyva (Riva Crugnola et al., 2014, Anwar & Stanistreet, 2015; Bowman, 2013, Mangeli et al., 2017). Taip pat yra atlikta keletas kokybinių tyrimų, siekiančių atskleisti paauglių motinystės patirtis gyvenant globos namuose (Aparicio, Pecukonis, O'Neale 2015; Aparicio, 2016; Pryce & Samuels, 2010; Rolfe, 2008, Connolly, Heifetz, & Bohr, 2012, Kibel-Gagne, 2017;). Šiuose tyrimuose paauglių motinų motinystės patirtys siejamos su socialiniais, fiziniais, emociniais, finansiniais ir išsilavinimo įgijimo iššūkiais, kuriuos ir apžvelgsime.

Stigmatizuojantis požiūris iš visuomenės į paaugles motinas. Paauglės motinos siejamos su stigmatizuojančiu požiūriu, kurio jos sulaukia iš visuomenės. Eshbaugh (2011) atliktas tyrimas, kuriame buvo tiriamas studentų požiūris į paaugles motinas, atskleidžia jog studentai motinystę paauglystėje suvokia kaip neatsakingumą, kvailumą, amoralumą ir pasileidėliškumą. Stigmatizuojančias aplinkinių nuostatas nepilnamečių motinų atžvilgiu išskyrė atliktas kokybinis tyrimas, kuriame tyrimo dalyvės dalinasi sulaukusios stigmatizuojančių komentarų iš aplinkos ir kaip vieną iš priežasčių, sukuriančių visuomenėje neigiamas nuostatas, nepilnamečių motinų atžvilgiu, įvardina žiniasklaidoje kuriamą neigiamą nepilnamečių motinos portretą (Anwar & Stanistreet, 2015).

Stereotipai, susiję su paauglių nėštumu, vyraujantys visuomenėje, gali formuoti jaunų motinų neigiamą savęs kaip motinos suvokimą ir ateities perspektyvų nuvertinimą (Lewis, Scarborough, Rose, & Quirin, 2007). Wiemann Rickert, Berenson & Volk (2005) tyrimas atskleidžia, kad 40 procentų paauglių motinų jaučia socialinę izoliaciją ir pasižymi žemesne savigarba. Vyraujančius visuomenės stereotipus į nepilnamečių motinas ir jų poveikį joms atskleidė ir Bowman (2013) kokybinis tyrimas, kurio tikslas buvo atskleisti paauglių motinystės patirtis. Šio tyrimo dalyvės dalinos jaučiančios stigmatizuojantį aplinkinių požiūrį į jas ir neigiamą to poveikį jų gyvenimui. Jos kalbėjo, kad nereikėtų mamų vertinti pagal jų amžių, nes jos jaučiasi darančios net

daugiau nei vyresni tėvai. Paauglės motinos susidūrė su nuolatiniu iššūkiu įrodinėti, jog neatitinka visuomenėje susiformavusių stereotipų (Bowman, 2013).

Jaučiamas nuvertinantis visuomenės požiūris į jaunas motinas neigiamai veikia jų savigarbą, savęs kaip motinos nuvertinimą, ateities perspektyvų nematymą. Neigiamas visuomenės požiūris veikia nepilnamečių motinų gyvenimus, jos jaučiasi turinčios nuolat stengtis tam, kad įrodytų savo, kaip motinos, vertę, kas apsunkina ir taip nelengvą jos adaptaciją motinystėje.

Emociniai sunkumai. Paauglės motinos patiria didelį stresą, siejamą su poreikiu prisitaikyti prie naujojo vaidmens ir su šiam vaidmeniui keliamais reikalavimais. Visa tai siejama su motinystės stresu (Reid & Meadows-Oliver, 2007; Secco et al., 2007). Motinystės stresas apibrėžiamas kaip psichologinė įtampa, kuri kyla motinystėje, stokojant tam reikalingų resursų (Deater-Deckard, 2004). Stiprus ir ilgai besitęsiantis stresas paauglystėje, siejamas su panikos, nerimo, baimės sutrikimais, kaltės, vienatvės jausmu, depresija ir tarpasmeniniais santykių sunkumais (Sekhoetsane, 2012 cit. Patel, 1991, Rice 1992).

Paauglės motinos, dažniau nei suaugusios motinos patiria pogimdyvinę depresiją (Figueiredo, Pacheco, & Costa, 2007). Tikimybė susirgti pogimdyvine depresija taip pat išauga motinoms vaikystėje patyrusioms kelių rūšių prievartą (emocinę, fizinę, seksualinę, nepriežiūrą) iš artimo žmogaus ankstyvuojų raidos periodu, taip pat ankščiau sirgusioms depresija (Dervinytė-Bongarzoni ir Alvydas Navickas, 2017). Dervinytė-Bongarzoni ir Navickas (2017) atliktame tyrime išskyrė pagrindinius rizikos veiksnius siejamus su pogimdyvine depresija:

- ✓ Jaunas motinos amžius.
- ✓ Neplanuotas nėštumas.
- ✓ Patirta prievarta vaikystėje.
- ✓ Socialinio ir finansinio palaikymo stoka.
- ✓ Žemas motinos išsilavinimas.

Paauglių motinų patiriamus emocinius sunkumus patvirtina Mangeli ir kt. (2017) atliktas kokybinis tyrimas, kurio tikslas buvo ištirti iššūkius, su kuriais susiduria paauglės motinystėje. Šiame tyrime paauglės motinos savo motinystę sieja su nerimu, baime, kalte, gėda, gailesčiu ir nusivylimu. Jaučiamą baimę ir nerimą, sieja su motinystės vaidmeniui reikalingų žinių ir įgūdžių stoka. Nerimą taip pat joms kelia nėštumo ir gimdymo sunkumai, kuriuos jos sieja su nepakankamu fiziniu brandumu. Jaučiamą gailesčio jausmą jos jaučia dėl neplanuoto nėštumo ir suvokiamų praradimų tapus motina. Save kaltinti jos buvo linkusios dėl kompetencijų reikalingų motinai stokos. Kelios tyrimo dalyvės taip pat patyrė pogimdyvinę depresiją (Mangeli et al., 2017).

Apibendrinant, galime teigti jog motinystė paauglėms motinoms kelia nemenkus iššūkius, su kuriais jos dar nėra pajėgios susitvarkyti. Tai šioms motinoms kelia emocinius sunkumus: nerimą, baimę, kaltę, gėdą, gailestį ir nusivylimą. Tyrimai atskleidžia jog jos išgyvena įtampą, kas siejama su motinystės stresu. Ilgai besitęsiantis stresas paauglystės raidos etape siejamas su panikos, nerimo, baimės sutrikimais, kaltės, vienatvės jausmu, depresija ir tarpasmeniniais santykių sunkumais. Nepilnametėms motinoms, turinčioms ilgai besitęsiančios prievartos istoriją, kyla didelė rizika susirgti ir pogimdyvine depresija.

Paauglių motinų iššūkiai vaiko priežiūroje. Jaunesnės nei 20 metų motinos jaučiasi mažiau kompetentingos pasirūpinti savo vaikais ir turinčios mažiau žinių apie kūdikių vystymosi etapus (Whitman, Borkowski, Keogh, & Weed, 2001). Tyrimai atskleidžia, kad paauglės motinos dažnai pasižymi nesaugiu prieraišumo stiliumi (Flaherty & Sadler, 2011). Motinos nesaugus prieraišumo stilius yra išskiriamas kaip rizikos veiksnys, vaiko saugaus prieraišumo vystymuisi (Steele, Steele & Fonagy, 1996), taip pat adaptyvioms motinos ir kūdikio sąveikoms (Riva Crugnola ir kt., 2013).

Paauglės motinos pasižymi netinkamomis ir nepakankamomis sąveikomis su vaiku, vaiko poreikių supratimo bei atliepimo sunkumais, taip pat maitinimo sunkumais. Paauglės motinos, gyvenančios globos namuose, tikėtina neturėjo gerojo modelio kurį galėtų imituoti savo motinystėje. Motinos modelio neturėjimas prisideda prie patiriamų sunkumų vaiko priežiūroje (Pryce & Samuels, 2010). Besirūpindamos savo vaikais, jaunos motinos, didžiausią dėmesį skiria bazinių fizinių savo vaiko poreikių patenkinimui (pamaitinant, perrengiant, nuprausiant), joms kyla sunkumų suprasti ir atliepti emocinius kūdikio poreikius (Andreozzi, Flanagan, Seifer, Brunner & Lester, 2002).

Paauglės motinos susiduria su nelengvu iššūkiu, susijusiu su vaiko priežiūra. Tyrimų duomenimis jos pačios dažnai pasižymi nesaugiu prieraišumo stiliumi kas siejama su netinkamomis ir nepakankamomis sąveikomis su vaiku, vaiko poreikių supratimo ir atliepimo sunkumais.

Su motinyste paauglystėje siejami paauglių praradimai. Paauglės motinos, siekdamos suderinti paauglystės ir motinystės vaidmenis, susiduria su praradimais ir apribojimais. Pryce & Samuels (2010) tyrimo dalyvės savo motinystę apibūdina kaip dėmesio perkėlimą nuo savo svajonių ir norų į vaikų poreikius ir norus. Boustani ir kt. (2015) atliktame tyrime paauglės motinos savo motinystę sieja su laisvės praradimu, laiko sau bei malonioms veikloms stoka ir bendravimo su bendraamžiais trūkumu. Bowman (2013) atliktas kokybinis tyrimas taip pat atskleidė jog paauglės motinos ilgisi nerūpestingo laiko, kuomet galėjo linksmintis, būti su draugais ir atsakingos jaustis tik už save.

Samuels ir Pryce (2010) atliktas tyrimas, paauglių motinystę sieja su sunkumais tęsti mokslus. Paauglių motinų akademiniai įvertinimai yra žemesni (Boustani et al., 2015). Tik 64 proc. Paauglių motinų baigia vidurinę mokyklą per dvejus metus nuo planuojamo baigimo, palyginti su

94 proc. jų bendraamžių (Boustani et al., 2015). Paauglėms motinoms kyla papildomų iššūkių pereiti prie savarankiško suaugusiųjų gyvenimo dėl patiriamų sunkumų įgyti išsilavinimą bei įsidarbinti (Fernandes & Gabe, 2009; Hofferth & al., 2001). Dėl patiriamų sunkumų įgyti išsilavinimą ir įsidarbinti šios jaunos motinos dažniausiai yra priklausomos nuo valstybės paramos (Boustani ir kt., 2015).

Taigi, jaunos motinos, jaučiasi turinčios atsisakyti savo, kaip paauglės poreikių ir pirmenybę teikti savo vaiko poreikių pasirūpinimu. Rūpinimasis vaiku joms atima didžiąją laiko dalį, tad jos turi atsisakyti mėgstamo laisvalaikio, susitikimų su draugais, kas paauglystės etape turi labai didelę svarbą. Taip pat paauglėms motinoms kyla iššūkių pereinant prie suaugusiųjų gyvenimo dėl sunkumų baigti mokslus ir įsidarbinti. To pasėkoje jos negali savankiškai pasirūpinti nei savimi, nei vaiku ir turi būti priklausomos nuo kitų asmenų ir valstybės paramos.

1.4. Paramos poreikis paauglei motinai

Didėjanti atsakomybės našta tampant motina paauglystės raidos etape, nepasiruošimas, nepatirties ir galimybių savarankiškai susitvarkyti stoka, reikalauja paramos, palaikymo ir pagalbos iš aplinkos. Klaw (2008) emocinę paramą ir palaikymą paauglėms motinoms priskyrė prie svarbiausių veiksnių keliančių saviveikmingumą ir optimizmą ateities vizijoje. Mangeli ir kt. (2017) atliktas tyrimas, paramos svarbą paauglėms motinoms, priskiria prie svarbiausių veiksnių formuojančių jaunos motinos požiūrį į save, kaip į motiną. Didelę svarbą paauglių motinoms turi gaunama parama ir pagalba iš šeimos, draugų, vaiko tėvo ir socialinių darbuotojų. Nemažiau svarbu joms jausti bendrystę su kitomis nepilnametėmis motinomis ir sulaukti jų emocinio palaikymo bei praktinių patarimų.

Bowman (2013) atliktas tyrimas pabrėžia, jog parama ir pagalba, šioms jaunoms motinoms, yra svarbiausias veiksnys padedantis joms augti ir eiti į priekį. Ypatingai didelę reikšmę nepilnametėms motinoms turi šeimos narių palaikymas (Bunting & McAuley, 2004). Benson (2004) atliktas tyrimas turimą šeimos paramą sieja su paauglių motinų pasitenkinimu gyvenimu, savigarba ir mažesniais patiriamais emociniais sunkumais. Remiantis Bunting ir McAuley (2004) atliktu tyrimu, antrasis pagal svarbumą paramos šaltinis paauglėms motinoms yra draugai, jų palaikymas ir parama. Be šeimos ir bendraamžių, dar vienas nemažiau svarbus paramos šaltinis yra jų partneris. Minėtas tyrimas atskleidžia, jog gaunama partnerio parama prisideda prie paauglių motinų aukštesnės savivertės ir patiriamų mažesnių emocinių sunkumų (Bunting & McAuley, 2004).

Globos namuose gyvenančios paauglės motinos dažnai stokoja šeimos ir partnerių palaikymo, tad didelę reikšmę joms turi socialinių darbuotojų pagalba ir parama. Bowman (2013) socialinius darbuotojus, įvardino kaip labai svarbų paramos šaltinį, kurių pagalba nepilnametėms

motinoms yra ypatingai svarbi. Jie gali suteikti praktinę pagalbą patirties ir galimybių stokojančioms jaunoms motinoms, išmokinami jas pagrindinių motinystės įgūdžių ir suteikdami emocinę paramą bei palaikymą. Stokojant artimųjų palaikymo ir jaučiant socialinę stigmą, nepilnametėms motinoms labai svarbi bendrystė su kitomis jaunomis motinomis. Anwar ir Stanistreet (2015) atliktame tyrime, nepilnametės motinos, kalbėjo apie paramos grupes su kitomis jaunomis motinomis, kas suteikė joms bendrumo jausmą ir emocinę paramą.

Nepilnametės motinos dar neturi reikiamų resursų savarankiškai pasirūpinti savimi bei savo vaiku. Parama šioms jaunoms motinoms yra labai svarbi. Kaip svarbiausią paramos šaltinį jos įvardina savo biologinius tėvus, nemažiau svarbi joms yra ir partnerio pagalba. Globos namuose gyvenančios paauglės motinos dažnai neturi šeimos ir partnerio paramos, tad jų motinystėje didžiausią svarbą turi socialiniai darbuotojai ir kitos paauglės motinos. Suvokiama parama siejama su aukštesne saviverte, mažesniais emociniais sunkumais, adaptyvesniu prisitaikymu prie motinystės ir didesniu pasitenkinimu gyvenimu. Bunting & McAuley (2004) tyrime nustatyta, kad bendrai suvokiama socialinė parama buvo reikšmingai susijusi su paauglių tėvystės streso mažinimu.

1.5. Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai

Globos namuose gyvenantys paaugliai dažnai yra išskiriami kaip priklausantys rizikos grupei, kurie pasižymi neadaptyviomis elgesio strategijomis, išgyvena intensyvensnius nerimo, netekties ir baimės jausmus, nei paaugliai gyvenantys šeimoje (Zbarauskaitė, 2009). Globos namų paauglių merginų motinystė prisideda prie rizikos veiksnių tolimesnei paauglio raidos vystymosi trajektorijai. Tyrimai atskleidžia, kad paauglė motina susiduria su konfliktu tarp paauglystės uždavinių sprendimo ir tuo pat metu motinos vaidmens atsakomybių prisiėmimo. Visa tai siejama su depresija (Sekhoetsane, 2012 cit. Patel, 1991, Rice 1992), motinystės stresu (Reid & Meadows-Oliver, 2007), žema saviverte (Wiemann & al., 2005), kas veikia ir jos sąveikas su kūdikiu (Riva Crugnola ir kt., 2013, Schwartz & al. 2004).

Nepavyko rasti Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų, siekiančių atskleisti pačių paauglių, gyvenančių globos namuose, motinų perspektyvą - kaip jos patiria motinystę, kaip tai veikia kasdieninį jų gyvenimą, su kokiais sunkumais susiduria šios paauglės motinystėje. Unikalioms paauglių motinų, gyvenančių globos namuose, patirtys padėtų praplėsti jau turimas žinias apie globos namų paauglių motinystės fenomeną, taip pat padėtų kuriant psichologinės pagalbos intervencijas joms. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti motinystės patyrimo paauglystėje aspektus gyvenant globos namuose iš pačių paauglių motinų perspektyvos.

Išsamesnės žinios apie paauglių motinystės patyrimą svarbios siekiant pagerinti jų gyvenimo kokybę bei prisitaikymą prie ankstyvos motinystės:

- ✓ Geresnis paauglių motinystės patyrimo supratimas, padėtų atskleisti patiriamus sunkumus bei ieškoti problemų sprendimo galimybių.
- ✓ Žinios apie paauglių motinystės patyrimą gali suteikti vertingos informacijos kuriant efektyvias psichologines intervencijas.
- ✓ Suteiktų išsamių žinių apie pažeidžiamų grupių, jaunų motinų, gyvenimą, organizuojant psichologinį darbą.

Taiigi, šio darbo tikslas - atskleisti ir geriau suprasti paauglių, gyvenančių globos namuose, motinystės patyrimą.

Tyrime keliami klausimai:

- Kaip paauglės patiria savo motinystę?
- Kokie iššūkiai jas lydi motinystėje?

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Teorinis tyrimo pagrindas

Siekiant atskleisti ir geriau suprasti paauglių motinystės patyrimą gyvenant globos namuose, buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas. Paauglių motinystės fenomenas yra kompleksiškas, dinamiškas ir mažai tyrinėtas, o paauglių išgyvenimai, susiję su motinyste, yra itin jautrūs. Šios subjektyvios patirties atskleidimui reikalingas kontakto užmezgimas su tyrimo dalyve, lygiavertis bendradarbiavimu, pasitikėjimu grįstas santykis ir saugi aplinka, kurioje ji galėtų pasidalinti savo išgyvenimais ir asmeniniu patyrimu.

Tyrimo tikslams pasiekti pasirinktas teminės analizės metodas, kuris suteikia galimybę identifikuoti, analizuoti ir aprašyti tiriamo fenomeno temas tiesiogiai susijusias su tyrimo klausimu (Braun & Clarke, 2006). Anot Braun ir Clark (2006) šis tyrimo metodas pasižymi:

- ✓ Savo lankstumu, leidžiančiu atskleisti ir praturtinti turimas žinias apie bet kokį tiriamą reiškinį;
- ✓ Neturi teorinio pagrindo ir gali būti taikomas įvairių teorinių paradigmu rėmuose;
- ✓ Suteikia galimybę interpretuoti duomenis ne tik semantiniu, tačiau ir latentiniu lygmeniu;
- ✓ Nurodo aiškius duomenų analizės žingsnius.

Tyrimo metu buvo vadovautasi fenomenologine, epistemologine pozicija, kuria siekiama atskleisti unikalų subjektyvų tyrimo dalyvių motinystės patyrimą. Ši pozicija suteikia galimybę atskleisti tyrimo dalyvių patirtį taip, kai jie ją patiria, ir pažvelgti jų akimis į unikalius jų patyrimus, išgyvenimus ir su tuo susijusius jausmus.

Tyrimo analizei buvo pasirinktas indukcinis teminės analizės būdas, kurio metu temos išskiriamos iš gautų duomenų, nesiekiant jų sutalpinti į tam tikrą teorinį rėmą ar tyrėjo išankstinį nusistatymą (Braun & Clarke, 2006). Indukcinės analizės būdas leidžia pateikti gilų, turiningą teminį aprašą analizuojant gautus duomenis (Braun & Clarke, 2006).

Fenomenologiniuose tyrimuose laikomasi nuostatos jog absoliuti tiesa apie tyrinėjamą fenomeną neegzistuoja, mes tik galime bandyti ją atskleisti ir suprasti. Norint geriau atskleisti tyrimo dalyvių subjektyvų patyrimą, mes turime atsiriboti nuo savo turimų žinių, individualių patirčių, vertybių bei nuostatų tyrinėjamo fenomeno atžvilgiu. Kokybiniuose tyrimuose tai vadinama savo patirties „susklaidimu“. Visiškai atsiriboti nuo to turbūt neįmanoma, tačiau tam labai padeda tyrėjo refleksija.

Tyrimo metu rėmiausi nuostata, kad tyrimo dalyvės yra geriausios savo patirties ekspertės, o aš tik nežinanti tyrėja, siekianti suprasti jų unikalų patirtį. Šiuo požiūriu vedina tyrimo planavimo,

analizės ir aprašymo metu reguliariai reflektavau savo turimą patirtį, vedama dienoraštį, kuriame aprašiau savo žinias, vertybes, nuostatas ir savijautą, kad kuo geriau galėčiau pamatyti tyrimo dalyvių patirtį. Savo savijautą apsiraišinėju, kiekvieną kartą prieš pradėdant, bet kokį darbą susijusį su šiuo tyrimu. Kiekvieną savo refleksiją pradėdavau nuo klausimo - kaip aš dabar jaučiuosi? Ir tik atsakiusi į šį klausimą refleksijų dienoraštyje, eidavau prie tyrimo darbų. Taip pat turėjau puikią erdvę savo refleksijoms Fenomenologinių tyrimo instituto organizuojamuose ir dr. psichologės psichoterapeutės Agnės Matulaitės vedamose individualiose bei grupinėse supervizijose. Refleksijos man padėjo kiek įmanoma labiau sumažinti mano turimų žinių, patirties, vertybių, nuostatų, nuotaikų poveikį tyrimo procesui ir į motinystės patyrimą pažvelgti paauglių motinų akimis.

Kadangi, atliekant kokybinį tyrimą, svarbus yra savo turimos patirties “suskliaudimas”, tačiau visiškai atsiriboti nuo jos turbūt nėra įmanoma, tad svarbu yra atskleisti kokią yra mano asmeninė motinystės patirtis, tam, kad geriau suprasti “pro kokius akinius” žvelgiant aš atlikau šį tyrimą. Taigi, aš pati esu ištekėjusi dviejų dukrų motina. Abiejų dukrų atėjimą į šį pasaulį mes vyru planavome ir jų labai laukėme. Pirmą dukrą gimdžiau būdama 23, antrą - 28 metų. Dabar mano dukroms yra 11 ir 16 metų. Mano nėštumai praėjo be jokių komplikacijų, o gimdymas vyko natūraliai. Pirmosios dukros gimdymas, nuo sąrėmių pradžios, truko 23 valandas, o antrosios - 4 valandas. Pirmosios savo dukros gimdymą, prisimenu kaip labai ilgą, varginantį ir skausmingą procesą. Jam aš visai nesijaučiau pasiruošusi, tad tuo metu jaučiau nerimą, kuria galėjau dalintis su savo vyru, kuris su manimi kartu dalyvavo gimdyje. Savo antrosios dukros gimdymą prisimenu kai mažiau nerimo keliantį procesą. Aš jaučiausi daugiau žinanti, labiau tam pasiruošusi, tačiau nerimo jausmą vis tiek išgyvenau ir vyro pagalbos, bei paramos man labai reikėjo. Šis gimdymas buvo žymiai trumpesnis, tačiau nė kiek nemažiau skausmingas. Abi mano dukros gimė pagal gydytojų apskaičiavimus laiku, pagal Apgar skalę (naujagimio būklės po gimdymo vertinimo testas atliekamas gydytojų iš kart po gimdymo) abi mano dukros buvo įvertintos 10 balų. Pirmąją savo dukrą maitinau du mėnesius, kas 20 -30 min. tiek dieną, tiek naktį žindydama. Po dviejų mėnesių, gydytojos rekomendacijų vedama, daviau savo kūdikiui pieno mišinio, nupirkto iš parduotuvės, kuri išgėrusi dukrą išmiegojo 2 valandas. Nuo to laiko pradėjau maitinti ją pieno mišiniu. Antrąją savo dukrą maitinau 9 mėnesius. Maitinimai taip pat buvo labai dažni, didžiausias tarpas tarp maitinimų būdavo 40 min. tiek dieną, tiek naktį. Dukras auginome kartu su vyru, padedant močiutėms ir seneliams. Su kiekvienu vaiku aš pati augau, mokiausi, klydau. Mokantis psichologijos studijose, dažnai susimąstydavau jog daug klaidų auginant vaikus esu padarius, daug nežinios ir nepatyrimo mano motinystėje būtų. Mane ramina kažkada išgirsta psichoanalizės pradininko D. W. Winnicotto citata, kurią dabar atsimenu taip “Nereikia kūdikiui idealios mamos, jam reikalinga pakankamai gera mama”, kuria ir norėčiau pabaigti trumpą pasidalinimą savo motinystės patirtimi.

Susidomėjus paauglių motinų, gyvenančių globos namuose, patirtimi, perskaičiau kelis užsienio šalių mokslinius straipsnius, nes Lietuvoje atliktų tyrimų apie šį fenomeną neradau. Tačiau, pasirinkus paauglių motinystės patyrimo, gyvenant globos namuose, fenomeną tirti savo magistriniame darbe, daugiau straipsnių šia tema neskaičiau. Stengiantis išlaikyti kuo didesnę nežinojimą, kad galėčiau kuo objektyviau atskleisti subjektyvias tyrimo dalyvių patirtis. Šio darbo teorinį įvadą rengiau po tyrimo rezultatų aprašymo.

2.2. Tyrimo dalyvės

Kokybinio tyrimo tikslas yra susidaryti aiškesnę vaizdą apie tiriamą fenomeną ir padėti jį geriau suprasti (Berglund, 2005). Fenomeno atskleidimui, išsamiai aprašomajai fenomenologinei analizei optimaliausias yra 3-6 tyrimo dalyvių skaičius (Braun & Clarke, 2013). Taikant kokybinį teminės analizės metodą tyrimo dalyvės atskleidžia savo unikalų ir subjektyvų patyrimą, nereprezentuodami visų nepilnamečių motinų populiacijos (Smith, Larson & Flovers, 2009).

Šiame tyrime taikyti imties homogeniškumo kriterijai:

- ✓ Visos tyrimo dalyvės iki atvykimo į globos namus* gyveno vaikų globos namuose*.
- ✓ Visos tyrimo dalyvės, su vaiku (be partnerio), šiuo metu gyvena globos namuose.
- ✓ Visų tyrimo dalyvių amžius iki 19 metų.
- ✓ Visos tyrimo dalyvės turi vieną vaiką.
- ✓ Visos tyrimo dalyvės gimdė būdamos nepilnametės jau gyvendamos globos namuose.

*Globos namais šiame tyrime bus įvardinama globos institucija, kurioje paauglės motinos apsigyveno nėštumo periodu ir šiuo metu gyvena.

*Vaikų globos namais šiame tyrime bus vadinama globos institucija, kurioje gyveno tyrimo dalyvės iki nėštumo.

Tyrime pasirinkta nedidelė patogioji imtis, kurią sudarė 6 tyrimo dalyvės. Tyrimo dalyvės buvo atrinktos tiksliai, kad reprezentuotų tiriamą fenomeną. Norint išlaikyti tyrimo dalyvių anonimiškumą jų vardai pakeisti, o skaitiniai duomenys apie jas pateikti bendrai išvestu vidurkiu (M). Tyrimo dalyvių amžius svyruoja nuo 17 m. iki 19 m. (M = 18), Gimdymo amžius - nuo 15 m. iki 16 m. (M = 15), nėštumo trukmė, kuomet sužinojo, kad laukiasi vaiko - nuo 2 mėn. iki 4 mėn. (M = 3), vaiko amžius - nuo 10 mėn. iki 3 m. 5 mėn. (M = 1 m. 7 mėn.), globos namuose gyvena - nuo 1 m. iki 4 m. (M = 2 m. 5 mėn.). Tyrimo dalyvių duomenys pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Informacija apie tyrimo dalyvius

	Amžius	Gimdymo amžius	Nėštumo laikas sužinojus, kad laukiasi	Vaiko amžius	Kiek laiko gyvena globos namuose
Vidurkis (M)	18 m.	15 m.	3 mėn.	1 m. 7 mėn.	2 m. 5 mėn.

Visos paauglės motinos gyvena tose pačiose globos namuose, kuriuose užtikrinama jų trumpalaikė arba ilgalaikė socialinė globa, suteikiamos ugdymo ir socialinės paslaugos. Globos namai yra nepilnamečių motinų bei jų vaikų teisėti globėjai. Globos namuose nepilnametės motinos su savo vaikais gali gyventi iki 18 metų, taip pat joms suteikiama galimybė juose likti iki 21 metų, jei jos mokosi.

Tyrimo dalyvės į globos namus atvažiavo būdamos nepilnametės besilaukiančios savo pirmojo vaiko. Dalyvauti tyrime paauglės motinos buvo kviečiamos asmeniškai telefoninio pokalbio metu. Kviečiant buvo suteikta informacija, jog kiekvienos tyrimo dalyvės pasidalinimas savo motinystės patirtimi yra svarbus atliekamam tyrimui, taip pat jog bus išlaikytas jų anonimiškumas ir atskleistų patirčių konfidencialumas. Jos buvo informuojamos apie interviu pokalbio trukmę, kuri gali trukti nuo 1 val. iki 1,5 val. Tyrime dalyvauti buvo kviečiamos šešios, gyvenančios globos namuose, nepilnametės motinos kurios prieš tai gyveno vaikų globos namuose. Visos jos sutiko dalyvauti tyrime.

Svarbu būtų pasidalinti, jog aš pati dirbu šiuose globos namuose tik kitame padalinyje, esančiu kitoje vietoje nei gyvena nepilnametės motinos ir jokiais darbiniais, profesiniais ar asmeniniais saitais nesu su jomis susijusi. Jos mane pažįsta ir žino jog dirbu globos namų kitame padalinyje. Planuojant tyrimą šios sąsajos su tyrimo dalyvėmis buvo apsvarstytos ir įžvelgtos jų rizikos. Tyrimo dalyvės gali mane suvokti globos namų struktūros dalimi ir jaustis nesaugios atvirai dalintis savo istorijomis, taipogi turėti savo lūkesčių mano asmens atžvilgiu, kurių aš negalėsiu atliepti. Siekiant sumažinti šias rizikas, prieš kiekvieną interviu su tyrimo dalyvėmis buvo kalbama apie duomenų konfidencialumo įmonės viduje užtikrinimą ir interviu pokalbio tikslus. Taip pat tyrimo dalyvėms buvo pasiūlyta sugalvoti savo vardą, kuriuo tyrime jas galėčiau pervardinti. Po kelis kartus perklausius visus interviu ir prisiminus juos, manau, kad tai jog tyrimo dalyvės mane pažinojo turėjo privalumų. Visų interviu metu jautėsi tyrimo dalyvių laisvumas ir atvirumas dalinantis savo istorijomis, dauguma jų jau pokalbio pradžioje pasidalino apie labai asmeniškus ir

ypatingai skaudžius vaikystės prisiminimus. Manau, jog tyrimo dalyvės norėjo pasidalinti savo istorija ir pasikalbėti su žmogumi kuris tiesiog klausytų jų istorijų. Dauguma interviu buvo emociškai jautrūs, pasakodamos tyrimo dalyvės graudinosi. Manau, kad visų kvieštų paauglių sutikimas dalyvauti tyrime, taip pat prisidėjo prie to jog jos mane pažinojo ir jautėsi saugios pasidalinti savo motinystės patirtimis. Noriu išskirti tai jog tyrimo dalyvės kalbėdamos apie santykius su globos namų darbuotojais ir gyvenimą globos namuose, daugiausia dalinosi teigiamais gyvenimo globos namuose aspektais, taip galėjo nutikti dėl to jog jos mane suvokia kaip globos namų darbuotoją ir galėjo būti linkusios atskleisti daugiau teigiamas savo patirtis gyvenimo globos namuose. Lieka tik pasvarstyti, kaip apie savo patirtis paauglės motinos būtų papasakojusios visai joms nepažįstamam ir su globos namais nesusijusiam asmeniui.

Kadangi, interviu metu, buvo prisiliesta prie jautrių ir skaudžių tyrimo dalyvių patirčių, kas po pokalbio tyrimo dalyvėms galėjo sukelti sunkių jausmų. Tad kiekvienai tyrimo dalyvei buvo duoti mano asmeniniai kontaktai, suteikiant galimybę susisiekti su manimi, jei po pokalbio kiltų sunkių jausmų, su kuriais būtų sunku išbūti. Kilus psichologinės pagalbos poreikiui, tyrimo dalyvės būtų nukreiptos pas globos namų psichologę. Svarbu paminėti jog pagalbos nesikreipė nei viena tyrimo dalyvė.

2.3. Instrumentai ir tyrimo eiga

Tyrimo atlikimui buvo gautas globos namų direktorės leidimas, psichologinio tyrimo atlikimui su globos namuose gyvenančiomis motinomis.

Buvo atliktas bandomasis interviu su viena tyrimo dalyve, kurio tikslas buvo numatyti pusiau struktūruoto interviu klausimų tinkamumą ir anksčiau minėtų rizikų įsivertinimą. Šiam interviu buvo paruoštas vienas platus atviras klausimas ir keturi siauresni atviri klausimai. Bandomojo tyrimo dalyvė labai išsamiai dalinosi savo motinystės patirtimi po pirmojo plataus klausimo pateikimo, interviu eigoje spontaniškai atsakė į visus papildomus paruoštus klausimus, jų net neuždavus. Po pilotinio interviu buvo nuspręsta visoms tyrimo dalyvėms užduoti tik tą patį vieną atvirą klausimą, ir bandomojo tyrimo dalyvės interviu įtraukti į tyrimo analizę.

Telefoninio pokalbio metu sutarti individualūs susitikimai su kiekviena tyrimo dalyve vyko globos namų bendrajame poilsio kambaryje, be pašalinių žmonių. Tai tyrimo dalyvėms gerai pažįstama uždara patalpa su minkštasuoliais. Tyrimo dalyvės pačios pasirinkdavo vietą atsisėsti. Įdomu tai, jog jos visos jos pasirinko tą pačią vietą, atsisėsdamos ant triviečio minkštasuolio kraštinės pusės. Aš atsisėsdavau kitoje minkštasuolio pusėje, palikdama vidurinę jo vietą laisvą, kad būtų išlaikytos asmeninės erdvės ribos ir galėtume pasisukti veidu viena į kitą. Tyrimo dalyvių vaikus interviu metu prižiūrėjo globos namų auklėtojos kitame kambaryje.

Kiekvienai tyrimo dalyvei interviu pradžioje buvo pristatomas tyrimo tikslas, jo eiga, anonimiškumas, konfidencialumas, supažindinama su sutikimu dalyvauti tyrime (1 priedas), informuojant, kad bet kuriuo tyrimo metu jos turi galimybę pasitraukti iš tyrimo. Taip pat tyrimo dalyvėms buvo duodamos užpildyti trumpos demografinės anketos (2 priedas), kuriose reikėjo nurodyti savo amžių, nėštumo trukmę, kuomet apie jį sužinojo, vaiko amžių ir kiek laiko gyvena globos namuose. Tyrimo dalyvės prieš pradėdant interviu buvo skatinamos užduoti joms rūpimus klausimus ir susitariama dėl interviu pokalbio įrašymo į diktofoną.

Visą tai apkalbėjus, tyrimo dalyvės buvo skatinamos pasidalinti savo motinystės patirtimi tiek, kiek mano galinčios ir norinčios, kad nėra teisingų atsakymų, yra tik jų subjektyvus asmeninis patyrimas ir tik jos yra geriausios savo patyrimo ekspertės. Tuomet buvo užduodamas bendras klausimas „*Papasakok apie savo kelią į motinystę. Nuo žinios apie nėštumą, gimdymą ir vaiko auginimo patirtis*”.

Siekiant atskleisti paauglių motinystės patirtis, interviu metu buvo naudojami aktyvaus klausymosi įgūdžiai (perfrazavimas, atspindėjimas), skatinimas kai kurias mintis išplėsti ar jas patikslinti. Tyrimo dalyviai buvo skatinami laisvai pasakoti savo motinystės istoriją ir kalbėti apie jiems svarbius, su motinystės tema siejamus, aspektus, jų nenukreipiant ar kaip kitaip neapribojant. Nepaisant suteikiamos didelės erdvės, buvo stengiamasi išlaikyti pokalbio laiko ribas. Jei pokalbio dalyvė spontaniškai nepasidalino apie kurią nors motinystės periodo dalį (žinią apie nėštumą, nėštumo periodą, gimdymą ar vaiko auginimo patirtis), buvo užduodamas papildomas klausimas (“pasidalinai savopatirtimis, ar gali pasidalinti savo..... patirtimis?”).

Interviu metu susidūriau su iššūkiu - nepereiti prie konsultavimo. Šį galimą sunkumą nusimačiau jau prieš pradėdant interviu sesijas su tyrimo dalyvėmis, tad savo būsenos refleksijose prieš kiekvieną interviu perskaitydavau pasirašytą priminimą: „Ši paauglė yra geriausia savo patirties ekspertė, o aš noriu, kad ji pasidalintų ja su manimi. Pasižadu sau eiti paskui ją, nes šio mūsų susitikimo tikslas yra išgirsti jos patyrimą, o ne padėti jai”.

Interviu su tyrimo dalyvėmis metu pasižymėdavau neverbalinio elgesio ženklus (ašaras, juoką, pauzes, kalbėjimo tempą ir toną, išraiškingesnes veido mimikas). Po kiekvieno interviu skirdavau laiko kontakto aspektams su tyrimo dalyve apsirašymui (kokios mintys ar asociacijos, kokie jausmai man kilo pokalbio metu).

Pokalbiai su tyrimo dalyvėmis truko nuo 36 min. iki 62 min. Po kiekvieno interviu, buvo perklausytas pokalbio įrašas ir transkribuotas į Microsoft Word dokumentą, perrašant pokalbio su tyrimo dalyve verbalinį tekstą, kartu pažymint ir neverbalinę informaciją. Pokalbio įrašo buvo klausomasi kelis kartus, siekiant kuo labiau įsijausti į interviu turinį ir įsisavinti tyrimo dalyvės suvokimą. Transkribuotų intervių tekstai nuo 6 iki 12 puslapių. Duomenų analizės metu buvo

naudinga peržvelgti savo refleksijas, pasižymėjimus atliktus po kiekvieno interviu, prisiminti pasižymėtą analizei naudingą informaciją.

2.4. Duomenų analizė

Tyrimo analizės procesas vyko pagal Brun ir Clarke (2006) aprašytą eigą:

1. Pirmiausia buvo susipažįstama su tekstais, kas prasidėjo jau įrašų transkribavimo etape, kelis kartus perklausant įrašų. Tuomet kelis kartus buvo skaitomi tekstai, išskiriant pirminius kodus, kuriose atsiskleidžia paauglių motinų pasakojimo fragmentai apie jų motinystės patyrimą, atkreipiant dėmesį į latentines (ką pasakė - tiesioginės žodžių reikšmės) ir semantines (kaip pasakė - neverbalika, kalbos klaidos, pakartojimai, kalbos tonas ir ritmas) reikšmes. Kodai buvo užrašomi ant lipnių spalvotų lapelių pasižymint citatos autorių ir interviu puslapį, kurioje ji užrašyta. Buvo stengiamasi išskirti kuo smulkesnius pirminius kodu. Kai kuriems fragmentams buvo priskirti keli pirminiai kodai. Kai kurie kodai pasikartojo kelis kartus, o kai kurie buvo išskirti tik po vieną kartą. Taip buvo koduoti visų tyrimo dalyvių transkribuoti interviu. Kiekviena tyrimo dalyvė turėjo savo kodų rinkinį.
2. Sekančiame duomenų analizės etape pirminiai kodai buvo apjungiami į temas ir potemes. Kiekvienos tyrimo dalyvės kodai, surašyti ant lipnių spalvotų lapelių, pagal prasmes buvo jungiami į temas ir potemes (lipinant juos ant atskiro balto lapo kiekvienai tyrimo dalyvei). Sudėliojus pirminių kodų grupes ir pogrupius, kiekvienai dalyvei atskirai, jie dar kartą buvo peržiūrimi ir kiekvienai pirminių kodų grupei bei pogrupiui buvo duodamas preliminarus pavadinimas. Taip kiekvienos dalyvės pirminiai kodai buvo apjungti į temas ir potemes, kiekvienai temai ir potemei suteiktas pavadinimas. Kiekviena dalyvė turėjo savo temų su potemėmis medį suklijuotą iš lipnių vienos spalvos lapelių ant atskiro balto lapo (visų tyrimo dalyvių lipnių lapelių spalvos buvo skirtingos).
3. Trečiajame teminės analizės etape, kiekvienos tyrimo dalyvės išsikelto temas su potemėmis, buvo apjungiamos į bendrą visų tyrimo dalyvių temų ir potemių medį. Buvo peržiūrimos išsikelto temas ir potemės kiekvienos dalyvės atskirai, apjungiant jas į bendrą temų ir potemių medį. Šiame etape buvo grįžtama prie transkribuotų interviu tekstų, dar kartą peržiūrint apjungtus į temas ir potemes kodus, ar jie jungiasi pagal prasmę, ar nėra prieštaravimų ir ar skiriasi nuo kitų temų ir potemių. Po šio proceso, kai kurios temas ir potemės buvo apjungtos ir pervadintos, kai kurių temų ir potemių buvo visai atsisakyta. Šiame etape nuolat buvo grįžtama prie paauglių motinystės fenomeno, pasitikrinama ar išskirtos temas leidžia atskleisti tiriamą fenomeną. Taip pat peržiūrima ar kiekvienai išsikelto temai ir potemei pakanka įrodymų (pirminių kodų su citatomis), kad ši tema būtų iškelta. Norint užtikrinti patikimumą, nuolat grįžtama prie refleksijų sąsiuvinio ir

peržvelgiama koks mano paauglių motinystės matymas buvo tyrimo planavimo etape (žinios, prielaidos, patirtys, vertybės) ir ar galėjo tai veikti temų ir potemių išskyrimą.

4. Ketvirtajame analizės etape buvo apibrėžiamos galutinės bendros temos su potemėmis ir suteikti jiems pavadinimai (sudarytas bendras temų medis). Apsibrėžus temų ir potemių pavadinimus, jie buvo aptarti per individualias ir grupinės supervizijas, keliant klausimą, ar temos pavadinimas pakankamai informatyvus. Po supervisorės ir grupinės supervizijos dalyvių pastebėjimų, galutinai buvo apibrėžti temų ir potemių pavadinimai. Paskutiniajame teminės analizės etape buvo aprašomi gauti rezultatai ir atliekama jų analizė. Rezultatų aprašyme buvo cituojamos interviu ištraukos, kurios geriausiai iliustruoja aprašomą temą ir potemę. Rezultatų analizėje gautos temos ir potemės atskleidžiamos siejant jas su išsikeltais tyrimo klausimais, lyginant su kitų mokslinių tyrimų gautais rezultatais.

2.5. Tyrime gautų duomenų analizės ir išvadų validumas

Patikimumo ir validumo įvertinimo būdai, skirti kiekybiniam tyrimams, kokybiniam tyrimams nėra tinkami. Pasak Matulaitės (2013) kokybinių tyrimų siekis yra pateikti tik vieną iš galimų ir nuolat besikeičiančio fenomeno interpretacijų. Šiame darbe buvo remiamasi Yardley (2000), taip pat Elliot, Fischer ir Rennie (1999) išskirtais kokybinio tyrimo patikimumo ir validumo užtikrinimo kriterijais:

- ✓ Atviras savo asmeninės perspektyvos pripažinimas ir šališkumo pripažinimas (Elliot, Fischer & Rennie, 1999). Atlikdama šį tyrimą aprašiau savo asmenines motinystės patirtis, pripažindama, kad visiškai atsiriboti nuo jų nėra įmanoma. Tačiau, jau tyrimo planavimo etape, nuolat reflektavau savo asmeninę patirtį, nuostatas, žinias ir lūkesčius, savo refleksijas tęsdama viso tyrimo proceso metu.
- ✓ Jautrumas kontekstui (Yardley, 2000). Tyrimo metu buvo siekiama supažindinti su nagrinėjamu fenomenu pripažįstant ir išskiriant tyrimo dalyvių individualius skirtumus. Tyrimo teorinėje dalyje stengiamasi skaitytoją supažindinti su pačiu fenomenu ir jo kontekstu.
- ✓ Įsitraukimas ir tikslumas (Yardley, 2000). Įsitraukimas - atskleistas asmeninis santykis su tyrimo tema bei tyrimo dalyvėmis, savo kompetencijų ir metodo taikymo įgūdžių mokymasis ir lavinimas. Tikslumas - kuo informatyvesnių duomenų rinkimas ir tinkamai bei išbaigtai atlikta duomenų analizė.
- ✓ Aiškumas ir skaidrumas (Yardley, 2000). Duomenis siekiama pateikti aiškiai, suprantamai ir argumentuotai. Aiškiai išdėstytas duomenų rinkimo ir duomenų analizės procesas, duomenų analizė aprašo keliamus tyrimo klausimus.
- ✓ Patikimumo patikrinimas (Elliot, Fischer & Rennie, 1999). Gauti rezultatai nebuvo tikrinami įtraukiant į tai tyrimo dalyvius, nes analizuojant duomenis buvo svarbios ne tik latentinės, bet ir

semantinės reikšmės, kurios tyrimo dalyvių gali būti neįsisąmonintos. Šiame tyrime pripažįstamas tyrėjo subjektyvumas, tačiau dedamos pastangos kuo objektyviai atskleisti tiriamą fenomeną refleksijų ir daugiapakopių peržiūrų būdu. Taip pat aprašant tyrimo ribotumus.

- ✓ Pusiausvyra tarp duomenų aprašymo ir interpretacijos (Elliot, Fischer & Rennie, 1999). Buvo siekiama aprašytą tyrimo dalyvių patirtį interpretuoti, ieškant ryšių tarp išskirtų temų. Analizuojami tyrimo dalyvių bendrumai ir išskirtinimai.
- ✓ Pritaikomumas ir prasmingumas (Yardley, 2000). Tyrime siekiama atskleisti ir praturtinti suvokimą apie tiriamą fenomeną. Padedant jį pažinti, suprasti iš tyrimo dalyvių perspektyvos. Stengiantis informaciją pateikti aiškiai, paprastai ir nuosekliai.

Siekiant kuo geriau atlikti tyrimą, tam buvo ruošiamasi, gilinant žinias apie tyrime naudojamą metodą. 2018 m. kovo 1 d. dalyvavau 20 valandų trukmės seminare „Teminės analizės pagrindai“ (pažymėjimo nr. AMM-53/201902271). Mokymus organizavo Fenomenologinių tyrimų institutas, vedė dr. Agnė Matulaitė.

3. TYRIMO REZULTATAI

Duomenų analizės metu buvo atskleistos penkios pagrindinės temos, kuriose apibūdinama tyrime dalyvavusių paauglių motinų, gyvenančių globos namuose, patirtis:

1. Duobėtas kelias iki motinystės ir joje atrasta prasmė;
2. Aš - paauglė ir mama;
3. Skausmingas mokymasis būti mama;
4. Saugesnis gyvenimas globos namuose.

Šiose keturiose temose sujungiami tyrimo dalyvių išgyvenimai ir patirtis, susilaukus vaiko paauglystėje, gyvenant globos namuose. Temose atskleidžiami skirtingi gyvenimo aspektai, tačiau jos yra tarpusavyje susijusios. Tai jaučiama kai kurių potemių skyrimu ir tinkamumu kelioms pagrindinėms temoms. Pagrindinės temos kartu su jas sudarančiomis potėmis pavaizduotos 4 lentelėje.

3.1. Duobėtas kelias iki motinystės ir joje atrasta prasmė

Pirma tema skirstoma į tris potemes: „Netikėta žinia apie nėštumą ir priešiškos artimiausios aplinkos reakcijos”, „Prisiminimai apie skaudžią vaikystę ir mamos trūkumą” ir „Vaikas užpildo emocinę tuštumą, suteikia gyvenimui prasmę ir tikslą”.

Pirmoje potemėje atskleidžiamos tyrimo dalyvių patirtys apie neplanuotą nėštumą, priešiškos artimiausios aplinkos reakcijos į šią žinią, taip pat tyrimo dalyvių prisiminimai apie skaudžią vaikystę ir mamos trūkumą joje. Ši tema užbaigiama su motinyste į tyrimo dalyvių gyvenimą „atėjusį“ prasmės ir tikslo pojūtį. Visoms tyrimo dalyvėms nėštumas buvo neplanuotas, kas joms kėlė nerimo ir sutrikimo jausmus. Dar daugiau sumaišties ir nerimo įnešė priešiškos jų artimiausios aplinkos reakcijos į šią žinią, kas skatino jų ambivalenciją tęsti ar nutraukti nėštumą. Antroje potemėje atskleidžiami tyrimo dalyvių emociniai išgyvenimai, susiję su traumuojančiomis fizinio, emocinio smurto, nepriežiūros patirtimis vaikystėje bei emocinių poreikių neatliepančia motina. Trečioje potemėje atskleidžiamas su motinyste į paauglių gyvenimus „atėjęs“ prasmės bei tikslo pojūtis. Toliau pateikiamas kiekvienos iš šių potemių apibūdinimas.

4 lentelė. Pagrindinės temos ir jas sudarančios potemės.

Tema	Potemė
1. Duobėtas kelias iki motinystės ir joje atrasta prasmė	1. Netikėta žinia apie nėštumą ir priešiškos artimiausios aplinkos reakcijos. 2. Prisiminimai apie skaudžią vaikystę ir mamos trūkumą. 3. Vaikas užpildo emocinę tuštumą, suteikia gyvenimui prasmę ir tikslą
2. Aš - paauglė ir mama	1. Iš esmės stigmatizuojančios aplinkinių reakcijos. 2. Paauglės praradimai motinystėje.
3. Skausmingas mokymasis būti mama	1. Ilgas ir sunkus nėštumo laikotarpis. 2. Vaiko auginimo iššūkiai. 3. Vaiko tėvo trūkumas.
4. Saugesnis gyvenimas globos namuose	1. Darbuotojų parama ir pagalba. 2. Bendrystė su kitomis paauglėmis motinomis.

3.1.1. Netikėta žinia apie nėštumą ir priešiškos artimiausios aplinkos reakcijos

Visų tyrimo dalyvių nėštumas buvo neplanuotas, ir žinia apie jį visoms paauglėms buvo labai netikėta: „*Man buvo staigmena, kad laukiuosi*” (Sofija, 1 psl.); „*Sužinojau, kad laukiuosi, kai echoskopą darė. Man bandė cistą tikrint, ar neatsinaujino, ir nėštumą užmatė*“ (Salomėja, 1 psl.); „*Sužinojau, kai buvau jau keturių mėnesių, man buvo šokas. Nesitikėjau*“ (Ema, 1 psl.); „*Gal kokie du mėnesiai buvo, kai sužinojau*“ (Aistė, 2 psl.); „*Mane labai pykindavo, pasidariau tyrimą ir – du pagaliukai*“ (Milena, 1 psl.); „*<...> sako, anuka, einam nėštumo testą darytis! Pasidariau vakare, galvojau, nebus, o tokia šustra, mandra, kad ten nieko nėra. Buvau palikus, ateinu pasiimt, žiūriu – du, ka pradėjau verkt i rėkiu: „Auklėtoja, - sakau, - aš laukiuosi! (juokiasi)*“ (Alicija, 1 psl).

Ne mažiau netikėta ši žinia buvo merginų partneriams, paauglių tėvams ir globos namų darbuotojams. Dauguma tyrimo dalyvių sulaukė priešišku artimiausios aplinkos reakcijų, jų

atstūmimo, kas joms kėlė nerimo ir sutrikimo jausmus, skatino jų ambivalenciją dėl apsisprendimo tęsti ar nutraukti nėštumą. Sofija pasakojo, kad jai siūlė daryti dirbtinį nėštumo nutraukimą vaikų globos namų, kuriuose tuo metu gyveno, darbuotojos: „*Aš nenorėjau darytis išvalymo, bet man sakė, ten, globos namuose, tipo, darykis išvalymą, kam tau tas vaikas. Aš sužinojau, kad laukiuosi penkių savaitių ir mane taip iki dvylikos savaitių terorizavo, nes iki dvylikos savaitių dar galima išsivalyt*“ (Sofija, 1 psl.) ir tėvo atstūmimą: „*sužinojau, kad laukiuosi, aš paskambinau savo tėčiui ir sakau, kad laukiuosi, su mintim, kad aš galiu jau grįžti namo dėl to, kad man jau nėra kur gyventi. Tai jisai sako, tipo, kol nesusitvarkysi, tipo, negrįžk. Tipo, kol nepasidarysi išvalymo, negrįžk*“ (Sofija, 2 psl.). Salomėja taip pat dalijasi apie vaikų globos namų darbuotojų pasiūlymus rinktis nėštumo nutraukimą: „*Siūlė man vaikų namuose nutraukti nėštumą*“ (Salomėja, 3 psl.), taip pat partnerio nusisukimą: „*Šoke buvau. Vaiko tėvas sako, tipo, ne mano vaikas, man neįdomu. Ir sakyk jam ką nori, sako, kad ne jo, ir viskas (graudinasi)*“ (Salomėja, 1 psl.). Aistė pasidalijo savo pastangomis slėpti nėštumą nuo vaikų globos namų darbuotojų, kad išvengtų jų pasiūlymų nutraukti nėštumą: „*Pajaučiau kokių dviejų savaitių, bet slėpiau, kad nesakytų, kad išvalymą daryk, ar ką, tai nieko nesakiau. Tai jo, bet man vis tiek ten siūlė išsivalymą daryt*“ (Aistė, 2 psl.).

Paauglių artimiausios aplinkos reakcijos nepadėjo joms įveikti nerimo ir sutrikimo, priešingai, iš jų pasakojimų ryškėja, jog tai joms sukėlė dar daugiau dvejonų ir nerimo nelengvu laikotarpiu: „*Buvo daug minčių. Mane iš visų pusių ir šeima, ir globos namai – nu mane atstūmė (pauzė). Todėl aš iš tikrųjų pradėjau galvoti, gal man tikrai reikia išsivalyt (graudinasi, pauzė). Labai daug spaudimo, todėl*“ (Sofija, 1 psl.); „*Galvojau apie abortą, žinote, bet jau negalėjau, nes nebegalima tokio laiko*“ (Ema 1 psl.). Alicija, sulaukusi vaikų globos namų darbuotojų pasiūlymų nutraukti nėštumą, motinos atstūmimo, dalijosi savo sutrikimu ir ambivalencija dėl nėštumo išsaugojimo: „*Buvo visko, galvojau išvalymą, žinokit (graudinasi)*“ (Alicija, 3 psl.), sprendimą neatsisakyti savo vaiko jai padėjo priimti partnerio palaikymas ir parama: „*<...> bet taip va, pakalbėjau su vaiko tėvu (šypsosi). Man vaiko tėvas sako, nedaryk, nebūk tokia durna, sako! Užauginsim mes tą Barborą kartu, sako! I prikalbino jis mane (šypsosi)*“ (Alicija, 3 psl.). Pasakodamos apie savo kelią iki motinystės, visos tyrimo dalyvės prisiminė ir savo pačių skausmingus vaikystės išgyvenimus bei motinos jų gyvenime trūkumą.

3.1.2. Prisiminimai apie skaudžią vaikystę ir mamos trūkumą

Visos tyrimo dalyvės dalijasi skausmingais vaikystės atsiminimais, kai gyveno su tėvais. Savo pasakojimuose jos prisimena tėvų skyrybas, nepriežiūros epizodus, patirtą fizinį bei emocinį smurtą šeimoje. Savo pasakojimuose jos kalba apie alkoholį vartojančius ir emociškai nestabilius tėvus: „*Mama visada gerdavo, mušdavo ir mane, ir brolių visada. Žodžiu, ten buvo tokia situacija. Žinot, kai prisigeria ir susišaukia tie balti arkliai ir pradėjo mane mušt, ir ant kito ryto atvažiavo*

vaikų teisės, pamatė mane visą mėlyną ir išvežė (šypsosi)“ (Alicija, 1 psl.); „Gyvenau namuose ir vis grįždavau į globos namus. Mano mama pasikorė, tėvas gėrė, nesirūpino visai, oi, visko buvo mano gyvenime, bet viskas gerai (nusišypso)“ (Sofija, 1 psl.). Aistė dalijosi apie įvykusias tėvų skyrybas, po kurių buvo atskirta nuo brolių, prisiminė ir nesutarimus su patėviu, kas pastūmėjo ją pasirinkti gyvenimą globos namuose: „Pradžioje, kai mama skyrėsi su tėvu, vaikų mūsų buvo keturi. Mama pasiėmė dvi mergaites, o tėvas du berniukus. Tėvas pradėjo paskui gerti ir pasiėmė tuos berniukus į globos namus. Aš nuėjau pas juos gyvent, nes su patėviu labai nesutariau“ (Aistė, 1 psl.); „Visos problemos tos, pamiršti, paskui būna, kad kažkas tokio nutinka, kad jau viską pradedi prisimint“ (Aiste, 8 psl.).

Paauglių pasidalijimai apie savo mamą labai jautrūs: „Aš ateidavau pas mamą maža, tai ji į mane taip pažiūrėdavo, kaip ne į savo vaiką (pauzė). Aš buvau kaip svečias, tiesiog ateidavau ir išeidavau, nematydavo, vat, tiesiog manęs, kaip šmėkla buvau (susigraudina)“ (Ema, 7 psl.); „Mama visada dirbo, labai trūko mamos. Aš su mama iš viso kažkaip keistai bendravau. (gaudinasi). Paskui, kai išvis išėjau iš namų, mama kažkaip suprato kažką, aš nežinau (pauzė)“ (Aistė, 8 psl.). Interviu metu atsiskleidė ambivalentiškas tyrimo dalyvių santykis su savo motinomis. Jos ilgisi savo motinų, rodo stipriai išreikštą poreikį artumo, meilės, šilumos, tačiau taip pat pyksta ant jų dėl neatlieptų šių emocinių poreikių: „Kai skambina, aš matau, bet palieku telefoną ir nekeliu. Žinoma, norisi paklaust, kaip sekasi (gaudinasi, pauzė), bet telefonas skamba, o aš išeinu iš kambario. Pasiimu vaiką ir išeinu iš kambario, kad negirdėčiau (gaudinasi)“ (Alicija, 3 psl.). Salomėja interviu metu pasakoja, kad su mama nebendruoja jau seniai, tačiau savo motiną vadina „<...>artimiausias žmogus, draugė mano geriausia“ (2 psl.).

3.1.3. Vaikas užpildo emocinę tuštumą, suteikia gyvenimui prasmę ir tikslą

Neatlieptus emocinius poreikius vaikystėje paauglės motinos linkusios patenkinti santykyje su savo vaiku. Jaunos motinos savo motinystės refleksijose, savo vaiką patiria kaip artimiausią žmogų jų gyvenime, kurio jos iki šiol neturėjo: „Man taip trūko meilės gyvenime, kad dabar jos dabar turiu tiek daug savo vaikui ir aš jam labai reikalinga“ (Ema, 2 psl.); „Dabar turiu vaiką, kuris yra tik mano, visada norėjau bent kokio artimo sau žmogaus ir dabar turiu (švelniai šypsosi)“ (Sofija, 6 psl.); „Taip labai myliu savo vaiką, kad be jo nieko daugiau tokio brangaus neturiu“ (Salomėja); „Mano vaikas man yra viskas gyvenime“ (Milena, 1 psl.).

Taip pat motinos pabrėžia pastovumą, kurio joms labai pačioms trūko gyvenime: „Mano vaikas man viskas, pats artimiausias ir visada bus su manimi (pauzė)“ (Ema, 2 psl.); „Dabar jau visam laikui turiu savo mylimuką“ (Salomėja); „Dabar, kai pagalvoju, tai žinau, kad visada jau būsiu mylima ir reikalinga“ (Milena, 1 psl.).

Paauglės didžiuojasi būdamos motinomis: „*Kai pasako, kad mama, tai aš laiminga, aš džiaugiuosi. Net nežinau, kaip čia ir pasakyti (šypsosi)*“ (Milena, 4 psl.); „*Aš dabar – mama*“ (šypsosi). (Ema, 8 psl.)

Motinytė skatina tyrimo dalyvių atsakomybę: „*Jei nebūtų vaiko, tai visai turbūt nevaikščiočiau į mokyklą, nes būtų draugai, su kuriais norėtusi pabūti daugiau. Anksčiau aš išvis nevaikščiodavau į mokyklą. Susitari su draugais, susitinki kažkur, ir viskas. Dabar kažkaip suaugsti, kažkaip*“ (Aiste, 7 psl.). Apie stiprėjančią atsakomybę kalba ir Alicija: „*Tu nebegali kaip malalietka elgtis. Pohui, kaip mes čia anksčiau, ką tie žmonės pagalvos. Cigarą išsitrauki, būdavo, parūkai. Dabar, palauk, tu jau vaiką turi*“ (Alicija, 11 psl.); „*Nebegaliu galvoti tik apie save, turiu užauginti savo vaiką*“ (Ema, 8 psl.).

Kalbėdamos apie savo motinytę, paauglės motinos išsako atsiradusį tikslo pojūtį gyvenime: „*Kai dabar turiu savo vaiką, tai visai kitaip jaučiuosi, dabar jaučiuosi, kad turiu dėl ko gyventi*“ (Ema, 8 psl.); „*Žinokit, aš dabar turiu dėl ko gyventi, mano vaikas man – viskas. Aš turiu savo vaiką užauginti, niekas to nepadarys daugiau be manęs*“ (Sofija, 6 psl.); „*Niekada negalvojau, kad taip būsiu kam nors reikalinga, aš dabar turiu pasirūpinti, kad mano vaikas nepatirtų to, ką aš turėjau pereiti*“ (Salomėja, 3 psl.).

Apibendrinant temą „Duobėtas kelias į motinytę ir joje atrasta prasmė“ galima pastebėti, kad visoms tyrimo dalyvėms žinia apie nėštumą buvo labai netikėta. Jos sulaukė priešišku artimiausios aplinkos reakcijų, vaikų globos namų darbuotojų pasiūlymų nutraukti nėštumą ir biologinių tėvų atstūmimo. Visa tai joms kėlė nerimo bei sutrikimo jausmus, kas skatino jų ambivalenciją apsisprendimui tęsti ar nutraukti nėštumą. Tik viena dalyvė pasidalijo sulaukusi paramos ir palaikymo iš vaiko tėvo, kas jai padėjo apsispręsti gimdyti judviejų vaiką. Dauguma tyrimo dalyvių svarstė galimybę nutraukti nėštumą, tačiau visos priėmė sprendimą išsaugoti savo kūdikius. Pasakodamos apie savo kelią iki motinytės, visos tyrimo dalyvės neklaustos dalijosi ir savo pačių skausmingais vaikystės išgyvenimais bei motinos jų gyvenime trūkumu. Jos pasakoja apie patirtą nepriežiūrą ir fizinį bei emocinį smurtą. Daugelio tyrimo dalyvių pasakojimuose buvo juntamas mamos ilgesys, jos dalijosi apie atstumiančią ir emocinių poreikių neatliepančią motiną. Paauglės savo pasakojimuose dalijosi ambivalentiškais jausmais savo motinai: viena vertus, joms jos trūksta, jos ilgisi, o kita vertus, jos jaučia pyktį dėl neatlieptų jų emocinių poreikių. Išgyvenusios skaudžias, dažnai traumuojamas patirtis ankstyvoje raidoje, atskyrimą nuo biologinių tėvų, paauglės savo vaiką patiria kaip vienintelį pastovų meilės objektą, kurio joms trūko gyvenime. Jos dalijasi, kad su motinyte jos savo gyvenime pajuto esant prasmę ir tikslą. Toliau pateiksime, kaip tyrimo dalyvės, tapusios motinomis, išgyvena paauglystę, kokio jos požiūrio sulaukia iš visuomenės, kokių praradimų jos patiria savo motinytėje.

3.2. Aš - paauglė ir mama

Antroji tema skirstoma į dvi potemes: „*Iš esmės stigmatizuojančios aplinkinių reakcijos*” ir „*Paauglės praradimai motinystėje*”. Šioje temoje atskleidžiama, kokį požiūrį iš visuomenės patiria tyrimo dalyvės į save, kaip į paauglę motiną, ir kaip jos išgyvena paauglystę motinystėje. Pirmoje potemėje atskleidžiamos tyrimo dalyvių patirtys apie subjektyviai suvokiamą aplinkinių žmonių požiūrį į jas, kaip į motinas paaugles. Daugiausia tyrimo dalyvės sulaukė neigiamų aplinkinių nuostatų ir žeidžiančių komentarų. Nepaisant to, kelios iš jų turėjo patirties su palaikančiais jas žmonėmis, kas jas stiprina. Antroje potemėje atskleidžiama, kaip tyrimo dalyvės išgyvena paauglystę, būdamos motinomis. Savo refleksijose tyrimo dalyvės taip pat atskleidžia savo, kaip paauglės, išgyvenamus praradimus motinystėje. Tapusios motinomis jos jaučiasi atitolusios nuo savo draugų, nebeturinčios laiko ir galimybių laisvam bei nerūpestingam laisvalaikiui su jais. Paauglės motinos jaučiasi turėjusios atsisakyti mėgstamų veiklų bei su jomis siejamų savo ateities planų. Tapus motinomis, paauglėms atsiranda sunkumų tęsti nebaigtus mokslus, jos stokoja laiko bei jėgų šiam itin svarbiam jų ateities perspektyvoms procesui. Toliau pateiksiu kiekvienos iš šių potemių aprašymą ir subjektyvią tyrimo dalyvių patirtį.

3.2.1. Iš esmės stigmatizuojančios aplinkinių reakcijos

Tyrimo dalyvės sulaukė neigiamų aplinkinių nuostatų ir žeidžiančių komentarų savo, kaip jaunų motinų, atžvilgiu. Paauglės pasakoja, kad tokių įžeidimų sulaukė iš medicinos personalo: „*Ligoninėje sakė, tokia jauna ir jau vaikus gimdo, pames tikrai, ir viskas. Pilni vaikų namai tokių. Nežino, ką daro*“ (Ema, 1 psl.); „*Buvo visko (pauzė). Nuvažiuoji į ligoninę, tau labai blogai, o visi čia stebisi, tau tiek mažai metų, o tu čia laukaisi. Jausdavau kitų kaltinančius žvilgsnius*“ (Sofija, 2 psl.). Išankstinių nuostatų paauglės motinos sulaukė ir iš vaikų globos namų darbuotojų: „*Sako, tu pagimdysi tą vaiką ir tu jį supjaustysi*“ (Sofija, 1 psl.), iš bendraamžių ir klasės draugų: „*Kai gyvenau savo gimtajame mieste, vaikai mokykloje kalbėdavo, bet aš nekreipdavau dėmesio*“ (Milena, 4 psl.); „*Klasiokai, ant bajorio, su mamos diena pasveikino, norėjau prasmegti*“ (Salomėja, 2 psl.); „*Nepilnametė su vaiku. Sako, pirmą kartą matau tokias kales! Aš nekreipčiau dėmesio. Galvoju, sakyk, ką nori (graudinasi). Poliklinikoje sėdi malalietkos ir šneka va taip. Ir tu įsivaizduoji, mano vaikas rėkia po skiepus ir ji sako man, tipo, užčiaupk, kale, savo vaiką*“ (Alicija, 10 psl.); „*Sako, tokia jauna ir jinai turi vaiką. Sako, nafik, jie čia gimdo tuos vaikus, kad pamesti. Aš tada susinervinau, nu, žinokit, tada iki muštynių buvo*“ (Ema, 6 psl.). Pasakojant apie dar gajus visuomenės stereotipus, kurie buvo išsakyti šių jaunų motinų atžvilgiu, buvo stebimas tyrimo dalyvių skausmas ir pyktis.

Kelios tyrimo dalyvės pasidalijo teigiamais auklėtojų, mokytojų ir medicinos personalo pasisakymais, kas pastiprino jų, kaip motinų, vertingumą: „Auklėtojos tiesiog nesitikėjo, kad aš būsiu tokia (Šypsosi)“ (Ema, 2 psl.); „Dažniausiai smerkia, kad turi vaikus kitose mokyklose, bet mūsų ne, net giria, kad mes nepaliekame vaikus, kad rūpinamės“ (Ema, 5 psl.); „Poliklinikoj sakydavo, kad pirmą kartą matau tokią mamą rūpestingą. Pradeda rėkt vaikas, sako, ne tai, kad jin priežasties ieško, jin jau žino, kas jos vaikui“ (Alicija, 10 psl.).

3.2.2. Paauglės motinystėje praradimai

Kiekvienos paauglės pasakojimuose girdėjosi praradimo tema. Paauglės pasakojo, kad tapus motinomis pasikeitė jų gyvenimas ir jos, kaip paauglės, turėjusios daug ko atsisakyti. Daugelis tyrimo dalyvių jaučiasi stokojančios laiko sau: „Norėjosi biški ir sau laiko, nes tu nieko nežinai, tik su vaiku būni ant rankų, ir viskas“ (Ema, 2 psl.). Taip pat visoms labai trūksta draugų ir jaučiasi pasiilgusios neatsakingo, nerūpestingo laiko leidimo su jais: „Anksčiau su draugais galėdavau viską labai daug, dabar turiu namuose sėdėt. Norėjosi su draugais pabūti, o ne tik su tais, kurie turi vaikus“ (Ema, 4 psl.); „Draugės pačios nutolo, tai ir baigėsi bendravimas“ (Milena, 2 psl.); „Kartais užknisa. Dabar nieko negaliu: nei su draugėm pabūt, nei atsipalaiduot, nei durniuot, kaip seniau durniuodavau. Tik matai, kaip eina tavo draugės ir linksminasi, o tu negali“ (Alicija, 11 psl.).

Kelios tyrimo dalyvės skaudžiai išgyvena nebegalinčios užsiimti mėgstama veikla ir turėjusios atsisakyti su ja siejamų savo ateities planų: „Labai ilgai šokau, daug medalių laimėjau. Žinokite, buvo likę tik vieni metai iki baigimo, iki egzaminų <...> Gaila, kad negaliu pabaigti, nespėčiau, žinokit, be šansų dabar. Aš svajojau būti šokėja, paskui šokių mokytoja, o dabar nieko nesugalvoju, kuo man būti. Labai norėčiau baigti šokių mokyklą. Žinokit, turbūt jau negalėsiu (pauzė)“ (Ema, 1 psl.); „Anksčiau aš galvojau būti stiliste, bet dabar nebegalvoju. Tiesiog, kai vaikas eis į darželį, aš eisiu dirbti, nors bent jau. Nesvarbu kur, svarbiausia, kad gerai mokėtų, kad galėčiau išlaikyti savo vaiką ir save“ (Aiste, 7 psl.).

Paauglės savo motinystje taip pat patiria sunkumų tęsti mokslus, jos abejoja dėl galimybės juos užbaigti: „Man norėjosi į mokyklą nueiti, bet nelabai ir galėjau. Bijojau ir vaiką palikti, ir taip, kai vaiką maitinau, man kas pertrauką ateiti vaiką maitinti čia irgi būtų sunku“ (Ema, 3 psl.); „Nueinu, pasiimu užduotis ir išeinu. Aš pasiėmus namų mokymą“ (Alicija, 11 psl.); „Nežinau, ar baigsiu, pas mane trūksta pažymių“ (Aiste, 6 psl.).

Paauglės savo refleksijose atskleidė, jog joms kyla sunkumų derinti paauglystę ir motinystę. Jaunos motinos yra stigmatizuojamos visuomenės – visos tyrimo dalyvės yra sulaukusios skaudinančių, žeminančių ir nuvertinančių reakcijų iš aplinkinių žmonių. Žeminantys aplinkinių komentarai jas skaudino, kėlė jų pyktį, jos jautėsi turinčios apsiginti ir įrodyti savo, kaip motinos,

vertingumą. Tyrimo dalyvės, kaip paauglės, jaučiasi turinčios daug ko atsisakyti. Jos apgailestauja, kad motinystėje joms teko nutolti nuo savo draugų, atsisakyti savo pomėgių ir su jais siejamų ateities planų. Tai pat jos išsakė sunkumus tęsti mokslus bei abejonės dėl galimybės juos užbaigti.

3.3. Skausmingas mokymasis būti mama

Trečia tema skirstoma į tris potemes: „*Ilgas ir sunkus nėštumo laikotarpis*“, „*Vaiko auginimo iššūkiai*“, „*Vaiko tėvo trūkumas*“. Šioje temoje aprašoma, kaip paauglės išgyveno nėštumo periodą, kokių iššūkių joms tenka patirti auginant vaiką ir kaip joms trūksta vaiko tėvo kasdienybėje. Pirmoje potemėje aptariami emociniai paauglių sunkumai nėštumo laikotarpiu, reflektuojamos jų patirtys apie sunkiai tveriamą ir ilgą nėštumo laikotarpį bei pastangas paankstinti gimdymą. Antroje potemėje aptiriamos tyrimo dalyvių patirtys biologinėje šeimoje, stebint ir pačioms prisidedant prie brolių bei seserų auginimo. Nepaisant to, paauglės stokoja motinystei reikalingų įgūdžių, kurių stengiasi įgyti kasdieninėje motinystės praktikoje. Auginant vaiką tyrimo dalyvėms pasitaiko sunkumų suprasti vaiko poreikius bei į juos reaguoti, jos dalijasi skausmingomis žindymo patirtimis, patiriamais fiziologiniais sunkumais, tokiais kaip miego stoka ir nuovargis. Trečioje potemėje pateikiamos tyrimo dalyvių refleksijos apie vaiko tėvo trūkumą jų gyvenime. Jos stokoja jo dalyvavimo vaiko auginimo procese. Toliau pateiksiu kiekvienos iš šių potemių aprašymą ir tyrimo dalyvių patirtį.

3.3.1. Ilgas ir sunkus nėštumo laikotarpis

Visos paauglės nėštumo periodą patiria kaip labai sunkų ir ilgą. Jaunos motinos dalijasi patirtimi, kad labai ilgu joms buvo laukti gimdymo: „*Paskui tai jau laukiau, labai laukiau ir labai ilgai buvo laukti*“ (*Ema; 1 psl.*). Daugelis jų pasakoja apie savo pastangas pagreitinti gimdymą: „*Aš vis bandydavau padaryt kažką, kad greičiau pagimdyt (juokiasi). Rankas kilnojau, kažką šveičiau, kad tik greičiau pagimdyt (šypsosi)*“ (*Aistė, 3 psl.*); „*Galvojau, greičiau pagimdyčiau, greičiau pagimdyčiau*“ (*Salomėja, 2 psl.*); „*Paskutinius mėnesius tai jau viską dariau, kad tik greičiau pagimdyt. Mergos sako: „Ant kamuolio pašokinėk.“ - Einu ant kamuolio šokinėt. Sako: „Eik į karštą vonią pagulėt.“ - Einu į karštą vonią pagulėt. Visą darydavau, internete skaitydavau, ką daryti*“ (*Milena, 5, psl.*).

Visos paauglės motinos dalijosi nėštumo periodu patirtais emociniais sunkumais. Nėštumo laikotarpio refleksijose jos kalbėjo apie didelius nuotaikos pokyčius, prislėgtą nuotaiką, dirglumą, pyktį, priešišumą: „*Pas mane nuotaikos keisdavosi kas puse valandos. Tai liūdna, tai pikta, tai linksma, tai paskui vėl pikta, vėl liūdna, vėl pikta. Nu, žodžiu, nesuprasi (šypsosi)*“ (*Salomėja, 1 psl.*); „*Aš dažnai verkdavau, visokių minčių kildavo*“ (*Sofija, 2 psl.*); „*Būdavo, viską į galvą imdavau, reaguodavau iškart. Būdavo įvairių reakcijų. Būdavo, kad liūdėdavau, būdavo, kad*

isterijas rodydavau" (Salomėja, 2 psl.); „Aš visą laiką būdavau tokia pikta, mane viskas taip nervuodavo. Nepasisekdavo kas, man viskas, isterijos iškart. Mane viskas erzindavo. Neduok Dieve, kokie garsai, man jau viskas, neduok Dieve!“ (Alicija, 5 psl.). Alicija interviu metu pasakojo apie impulsyvumą nėštumo laikotarpiu, kai apie savo veiksmų pasekmės negalvodavo: „Jeigu net mano vyras, draugas, bijodavo man kažką pasakyti. Nu, kas tau, kaip pantera šoki, sako. Yra iš slojeko gavęs netyčia (šypsosi)“ (Alicija, 6 psl.); „Mane taip buvo sunervavę, kad aš ją už plaukų per visą koridorių pertempiau! Laikauisi į radiatorių ir trypiu veidą, kad nepakrist pati (juokiasi)“ (Alicija, 6 psl.).

Sofija dalijosi savo mintimis apie savižudybę: „Būdavo, kad nenorėdavau gyvent, užeidavo tokios savižudiškos mintys. Ir prieš nėštumą būdavo tokių minčių, ir kai laukiausi, ir po, ir kai pagimdžiau, buvo visokių tokių minčių“ (Sofija, 3 psl.).

Milena pasidalijo jaučiamu nerimo jausmu, susijusiu su tarpasmeniniu vertinimu, kurį ji išgyveno atsiskyrimu nuo išorinio pasaulio: „Pirmus tris mėnesius buvau su draugėm, paskui, kai po biškį jau matėsi pilvas, tai jau būdavau namie. Visą laiką namie“ (Milena, 2 psl.); „<...> gėda buvo, bijojau, ką žmonės kalbės“ (Milena, 2 psl.).

Aistė pasakojo apie baimės patyrimą nėštumo metu dėl gimiančio jos vaiko sveikatos: „Pas mus čia yra pas vieną panelę vaiko ausytės neišsivysčiusios, tai labai bijojau, kad mano vaikui viskas gerai būtų“ (Aistė, 3 psl.).

3.3.2. Vaiko auginimo iššūkiai

Visos tyrimo dalyvės dalinosi savęs, kaip motinos, priėmimo sunkumais. Jos pasakojo apie savo abejones ir netvirtumą motinos vaidmenyje: „Aš dar nelabai taip pripratusi, kad mane dar vadintų mama“ (Milena, 4 psl.); „Kai pagimdžiau, visko buvo. Aš to vaiko nemylėjau taip, kai aš žinojau, kad gimė. Nu, atrodo, mano vaikas, bet aš jos nemylėjau. Einant laikui aš supratau, kad jin yra mano vaikas“ (Alicija, 8 psl.).

Kelios paauglės pasakojo apie savo turimą vaiko priežiūros patirtį. Dauguma jų yra mačiusios savo šeimoje, kaip prižiūrimi mažesnieji broliai ir seserys, kai kurios merginos pačios turėdavusios prižiūrėti ir rūpintis mažesniais šeimos nariais: „Aš mačiau, kaip mano mama maitina <...> aš pasiruošus kaip reikiant buvau vaiko auginimui“ (Ema, 2 psl.); „<...> aš pati sesė užauginus nuo pusės metų iki pat devynerių. Kažkiek turiu patirties“ (Salomėja, 1 psl.); „Pas mane buvo sesuo ir brolis mažiau, tai mamai padėjau ir viską žinojau“ (Milena, 3 psl.); „Viską aš žinau. Savo brolių pati auginau irgi, tai aš jau žinau, kada ką“ (Alicija, 9 psl.).

Nepaisant reflektuojamos patirties namuose, paauglės stinga pasitikėjimo savo, kaip motinos, kompetencijomis, jos jaučia bejėgystę, baimę dėl ateities, kartais tiesiog pritrūksta kantrybės ir jėgų pasirūpinti savo vaiku: „Aš šiaip kantri, bet kai jis išveda mane iš kantrybės, tai

tikrai labai būna sunku man. Tada verkt norisi, jaučiuosi labai blogai, kaip nieko nesugebėčiau, kažkokia bejėgė“ (Sofija, 5 psl.); „Galvojau, kad neužauginsiu viena vaiko, kad niekas nepadės. Daug labai buvo minčių (pauzė)“ (Milena, 4 psl.).

Dauguma tyrimo dalyvių patiria sunkumų dėl gebėjimo suprasti ir atliepti vaiko poreikius, ypač pirmaisiais vaiko auginimo mėnesiais: *„Sunkiausia suprast, ko jisai nori. Atrodo, ir dantis patepei, ir valgyt duodi, ir pamiegojęs. Viskas pakeista, pampersas švarus ir vis tiek jis rėkia“ (Milena, 5 psl.). Ir nesupranti, kas jam yra. Ir nuo pilvo vaistų duodi, ir vis tiek jis rėkia. Paimi ant rankų ir viskas tvarkoj (šypsosi)“ (Salomėja 2 psl.); „Būdavo, verkia vaikas, nu, įkišu aš jai tą bonkę, pamaitinu, pakeičiu pampersą ir palieku aš ją kambarį ir išeinu, einu gastroliuot, rūkyt. Po to, būdavo, auklėtoja man paskambina, sako, tavo vaikas verkia. Kol nebuvo pusantro mėnesio, aš nesupratau, kad ten mano vaikas. Jo. Kokią aš jai meilę turiu duot (graudinasi)“ (Alicija, 10 psl.); „Būdavo, dar sunku su migdymu. Vakarais aš jį migdydavau, bet jisai neidavo ir labai verkdamo. Tai valandą dvi migdydavau ant rankų, bet vis tiek sunkiai užmigdau“ (Milena, 3 psl.); „Pirmus tris mėnesius buvo labai sunku. Nesuprantu, ko nori, tokia irzli“ (Alicija, 10 psl.); „Tuos tris mėnesius. Kai nieko nežinai, kas jai yra, ji verkia, rėkia, o tu nežinai, kas jai“ (Ema, 8 psl.).*

Visoms paauglėms motinoms kildavo nemažai nepasitikėjimo savo jėgomis vaiko priežiūros klausimais. Jos stokojo žinių ir praktinių įgūdžių: *„Visi pirmi kartai buvo sunkūs. Aš ne viską mokėjau, diegliai ir viskas, nežinojau, ką daryti. Na, sesės vaiką mačiau, mokėjau pampersą pakeisti ir viską, pamaitinti, jo (atsidūsta), bet būdavo dalykų sunkių, iš tikrųjų. Šiaip aš galiu pasakyti, kad buvo sunku, jo (pauzė)“ (Sofija, 5 psl.).*

Paauglės motinos, kaip ir nėštumo periodu, taip ir pogimdyviniu laikotarpiu, dalijosi iš dalies patirtais emociniais sunkumais. Ema dalijosi išaugusiu nerimu, baimėmis ir nepasitikėjimu savimi: *„Aš netgi niekam nedaviau ant rankų laikyt vaiką (juokasi), nes aš tiesiog bijojau, arba išmes tą vaiką, arba ką. Na, man buvo tokia nuojauta, kad jam kažkas nutiks, ir viskas. Tai, žinokit, vaikas netgi miegodavo ant rankų“ (Ema, 2 psl.); „Pas mane mintys dažniausiai būdavo durnos, o kas nutiktų, jei per žinias parodytų mano vaiką, dabar per žinias, kad kažkas jai nutiko, kad rodo, kad žudo savo vaikus ir palieka“ (Ema, 3 psl.).*

Aistė dalijasi apie atsiribojimą nuo išorinės aplinkos: *„Kai pagimdžiau, taip pat beveik visą laiką kambarį sėdėjau, miegodavau, valgydavau ir miegodavau, beveik neidavau iš kambario. Labai mažai čia pasėdėdavau, su kažkuo pabendraudavau“ (Aistė, 3 psl.).*

Dauguma paauglių motinų dalijosi patiriamais fiziologiniais sunkumais auginant vaiką, tokiais kaip miego trūkumas ir didelis nuovargis: *„Labai trūko miego, atsikeli anksti, tada tu turi pėsčiom eiti į darželį <...>. O po darželio pareini ir tada ruošiesi, persirenginėji ir eini į mokyklą. Tada ir mokykloj dar pabūti, o po to grįžti iš mokyklos ir vėl į darželį reikia eiti. Pasiimi vaiką ir tu laiko sau neturi ir nei pamiegoti, nei ką. Nu ir eini taip neišsimiegojus, pavargus visa“ (Ema, 4*

psl.); „Be miego visos naktys, žinokit. Kaip man trūkdavo miego, vaikščiojau visa miegodama. Būdavo, naktį eidavau, atsitrenkdavau į koloną. Taip, žinokit, skubėjau aš jai valgyti daryti. Einu, grabalioju, grabalioju aš ten ir, žinokit, bambt su visu mišiniu aš ten aukštelninka“ (Alicija, 11 psl.)

Paauglės motinos taip pat patyrė vaiko maitinimo krūtimi sunkumų. Jos jautėsi tam nepasiruošusios, dažnai vaiko maitinimas joms būdavo ir fiziškai skausmingas: „Dar labai sunkiai man buvo su tais maitinimais, nes tenais net su kraujais pas mane buvo. Nugriauzdavo kažkaip (šypsosi). Tai labai daug prisikankinau su tais maitinimais“ (Aiste, 5 psl.); „Maitinau nepilnus du mėnesius. Aš nutraukinėdavau, nes pats nemokėdavo valgyt“ (Salomėja, 2 psl.); „Beveik nemaitinau aš jos. Gal du mėnesius. Ir po to dingo pienas, ir pradėjau mišinį duoti“ (Alicija, 9 psl.); „Pieno tai pas mane buvo daug, bet aš net savaitės turbūt neišmaitinau, bet gailiuosi dabar, gailiuosi. Kitą vaiką tikrai ilgiau maitinsiu“ (Sofija, 5 psl.); „Man labai skaudėjo <...>. Visi sakė, kad viskas čia normalu, reikia iškęsti ir, vienu žodžiu. Aš sakiau, aš nemaitinsiu, ir viskas. Nu, žinot, visada pirmas vaikas – klaidų pridarai dafiga ir dar biški“ (Sofija, 5 psl.).

Dvi tyrimo dalyvės dalijosi sklandžia ir ilga savo vaiko žindymo istorija: „Maitinau metus ir keturis mėnesius. Nesenai tiktai baigiau. Man ligoninėj parodė, kaip maitinti, viskas buvo gerai“ (Milena, 3 psl.); „Zita tokia, jinai čia, Vilniuje, jinai ruošė, kaip gimdymui, kaip tą vaiką prižiūrėti ir jinai išmokė, kaip maitinti vaiką papu“ (Ema, 3 psl.).

3.3.3. Vaiko tėvo trūkumas

Kelios tyrimo dalyvės dalijosi savo išgyvenimais, kad ilgisi vaiko tėvo ir jo trūksta jų gyvenime: „Norėjosi būti su vaiko tėvu, su juo pabūti, o jisai buvo vaikų globos namuose, tai į mėnesį atvažinėdavo tik vieną kartą. Jam pačiam netgi buvo sunku ir šiaip aplamai pripratau prie jo, nes tuose pačiuose vaikų globos namuose buvome anksčiau“ (Ema, 4 psl.); „Šiandien atvažiuoja vaiko tėvas, pasiilgęs be galo dukros. Sako, aš ne pas tave atvažiuoju, aš tavęs taip nepasiilgau, taip, kaip vaiko. Nu, ir gerai, sakau (juokiasi)“ (Alicija, 11 psl.). Alicija sako pastebinti, kaip jos dukrai trūksta tėčio: „Ypač aš pastebėjau, kai jai trūksta tėvo. Nes va, pavyzdžiui, pamato ji tetę, jai kelnės pilnos laimės. Neberodai jai tetės, jai ašaros pakalnės. Nesivaizduoju, jis šiandien atvažiuoja pas mus ir rytoj turės jau išvažiuot. Aš neįsivaizduoju, kas jai bus“ (Alicija, 11 psl.).

Sofija pasakoja, kad vaiko tėvas nedalyvauja jų gyvenime: „Su vaiko tėvu išsiskyrėme, kai išvažiavau čia, o jam suėjo aštuoniolika ir jis išėjo kažkur iš vaikų namų, tiesiog“ (Sofija, 2 psl.). Milena interviu metu dalijosi savo išgyvenimais apie tai, kad jos vaiko tėvas yra kalėjime, pataisos namuose, kalbėjo apie judviejų bendravimą laiškais bei telefoniniais pokalbiais: „Mes nežinojom, kad jį pasodins, tai mes viską planavom kartu, o po to, kai jį pasodino, labai blogai jaučiausi, labai

sunku buvo. Vis tiek reikėjo priprasti, kad jo ilgai jau nebus ir vaiką auginsiu viena, ten du metus, tai sunku buvo“ (Milena, 1 psl.).

Aptardami skyrių „Skausmingas mokymasis būti mama“ galime apibendrinti, jog tyrimo dalyvės savo motinystėje patiria didelių iššūkių. Nėštumo periodu visos paauglės patyrė emocinių sunkumų, tokių kaip nuotaikų kaita, padidėjęs jautrumas, irzlumas. Tyrimo dalyvės dalijosi mintimis, kad galvojo apie savižudybę, skundėsi padidėjusiu nerimu, nepasitikėjimu savimi ir baimėmis dėl vaiko sveikatos. Paauglės motinos pasižymėjo kantrybės stoka, laukiant gimisiančio vaikelio ir pasakojo apie pastangas paankstinti gimdymą. Tyrimo dalyvės dalijosi jau turima savo asmenine patirtimi vaikystėje prisidedant prie brolių ir seserų auginimo. Nepaisant šios patirties, visoms joms stinga pasitikėjimo savo, kaip motinos, kompetencijos, kartais jos jaučiasi bejėgės. Taip pat paauglės motinoms atsiranda sunkumų, kai reikia suprasti vaiko poreikius ir surasti tinkamų būdų juos atliepti. Daugelis tyrimo dalyvių dalijosi skausmingomis žindymo patirtimis, tačiau kelios pasakojo apie ilgą ir sklandų žindymo periodą. Motinystė šioms jaunoms motinoms taip pat asocijavosi su fiziologiniais sunkumais, tokiais kaip miego stoka ir didelis nuovargis. Paauglės motinos dalijosi išgyvenimais, kad trūksta vaiko tėvo jų gyvenime. Kelios tyrimo dalyvės palaiko santykius su vaiko tėvu, tačiau jie su jomis negyvena ir jų bendravimas apsiriboja retais partnerio vizitais į globos namus, susitikimais mieste, telefoniniais pokalbiais bei laiškais.

3.4. Saugesnis gyvenimas globos namuose

Ši tema skirstoma į dvi potemes: „*Darbuotojų parama ir pagalba*“ ir „*Bendrystė su kitomis paauglėmis motinomis*“. Paskutinėje temoje atskleidžiamas tyrimo dalyvių gyvenimo globos namuose patyrimas. Pirmoje potemėje aprašomos tyrimo dalyvių refleksijos apie saugesnį gyvenimą globos namuose. Čia jos jaučiasi matomos, pastebimos ir sulaukia reikiamos paramos bei pagalbos. Antroje potemėje kalbama apie paauglių motinų išgyvenamą bendrumą su kitomis paauglėmis motinomis. Apsuptos panašią patirtį turinčių paauglių, jos jaučiasi priimtos ir suprastos, gali dalintis savo sunkumais ir patirtimi. Toliau pateiksiu kiekvienos iš šių potemių aprašymą ir subjektyvią tyrimo dalyvių patirtį.

3.4.1. Darbuotojų parama ir pagalba

Gyvendamos globos namuose tyrimo dalyvės jaučiasi saugiai: priimtos, išklaustytos, galinčios pasitikėti ir sulaukti pagalbos iš čia dirbančių darbuotojų: „*Gavau pakankamai palaikymo iš čia, čia aš nesijaučiau kitokia, mane suprato ir neišskyrė*“ (Sofija, 3 psl.); „*Dažniausiai aš kalbuosi su direktore, jei kas nors man nutinka. Ir pas ją galima ateiti pasikalbėti tiesiog, ji visada priima, išklauso*“ (Ema, 5 psl.); „*Su auklėtojom visada galėjau pasikalbėti*“ (Salomėja, 2 psl.); „*Dabar gerai, man viskas čia tinka. Iš vienos pusės aš nenoriu ir kitos pusės noriu, tai nežinau, bet*

daugiausia čia noriu gyvent. Mokyklą pabaigti ir tai, kad padeda čia labiau. Padeda socialinės labai“ (Milena, 4 psl.).

Su globos namų darbuotojais paauglės yra užmezgusios šiltus ir artimus santykius: „Va, penktadienį išėjo viena socialinė, kuri su mumis bendraudavo, būdavo tokia gera. Labai gaila, sėdėjom ir verkėm visos, valgėm tortą. Sakė, kad vis tiek atvažiuos. Tai gerai“ (Ema, 6 psl.).

Visoms tyrimo dalyvėms daug nerimo kėlė gimdymo procesas: „Bijau labai, žinote, pirmą kartą, nieko nežinau“ (Milena, 5 psl.). Šiame daug nežinios ir nerimo keliančiame procese paauglėms labai reikalinga buvo pažįstamo ir patikimo žmogaus parama ir pagalba. Tyrimo dalyvės dalijasi išgyvenimais, sakė, kad dėl globos namų darbuotojų teikiamos pagalbos jos jautėsi saugiau. Paauglės jautė darbuotojų pagalbą ir paramą nuo gimdymo proceso pradžios iki pat vaiko gimimo: „Vanesa, sakau, aš nuo tualetu atsistot nebegaliu, sakau. Pakvietė auklėtoją, aš atrakinau tas duris. Iškvietė man tą greitąją, nuvežė mane į priimamąją“ (Alicija, 6 psl.); „Labai padėjo socialinė, važiavo su manimi, buvo. Net ji rėkė už mane ir sakė man rėkti. Ji labai gera buvo, visada su manimi, viską padėjo“ (Ema, 2 psl.); „Gerai, kad socialinė buvo, ją žinojau, galėjau viską sakyti“ (Salomėja, 3 psl.); „Auklėtojai sakau, aš mirsiu, man skauda. Sakau, aš jau nebegaliu. Visą laiką jai ranką buvau įsikandus, jau ir nebepaleidau, jau visą gimdymą“ (Alicija, 7 psl.); „Aš gimdžiau su socialine, kai mane paguldė. Ji jau išėjo iš darbo, bet ji buvo per visus sąrėmius, nukirpo virkštelę“ (Sofija, 4 psl.).

Visoms paauglėms motinoms kildavo nemažai sunkumų dėl nepasitikėjimo savo jėgomis, vaiko priežiūros klausimais. Globos namų darbuotojų išklausymas, objektyvus žvilgsnis iš šalies padėjo joms su ta baime išbūti, kritiškiau į savo nerimą pažiūrėti ir nusiraminti. Interviu metu paauglės motinos dalijosi išgyvenimais apie globos namuose gaunamą emocinę paramą ir praktinę pagalbą vaiko auginimo ir jo priežiūros klausimais iš ten dirbančių darbuotojų: „Būna, kad nežinau, tada auklėtojos paklausiu“ (Salomeja, 2 psl.); „Jei kildavo klausimų, tai auklėtoja man padėjo. Nežinau, aš labai bijojau maudyti. Man padėdavo auklėtojos, paskui jau pati maudydavau“ (Milena, 3 psl.); „Būdavo dar sunku su migdymu. Vakaraš aš jį migdydavau, bet jisai neidavo ir labai verkėdavo. Arba auklėtojos paprašau, kad užmigdytų. Tada greitai užmiega, pusvalandis ir užmiega“ (Milena, 2 psl.); „Auklėtojos prašydavau pagalbos arba kai pilvukas, arba kai pas daktarus reikia važiuoti“ (Milena, 3 psl.); „Auklėtojos klausiau, kas čia daros, nemieg, sakau, nei pilvą, nei valgyt nori, nei iššutę, sakau, pampersas švarus. Tai jinai man sako, berazume, sako, dantys, sako“ (Alicija, 3 psl.); „Kai jau nebežinodavau, ką daryti, tai į auklėtojas klausdavau“ (Alicija, 9 psl.); „Auklėtojos biškį padeda, jos būna ir už psichologę, ir už gydytoją – viskas viename, iš tikrųjų“ (Sofija, 6 psl.).

Siekiant patenkinti nepriklausomybės poreikį, kartais paauglės yra linkusios atsisakyti specialistų siūlomos pagalbos, priešišškai reaguoja į jų patarimus: „Man geriau pačiai viską, man

nepatinka, kai man kažkas padeda. Būna, kad man sako, tai tu tą blogai darai, tai tu tą. Kažkada auklėtoją pasiunčiau toli toli. Sakau, nepatinka, sakau, apsisuk ir išeišk“ (Alicija, 9 psl.).

Paauglės motinos globos namuose jaučiasi matomos, sako, kad specialistai pastebi psichologinės pagalbos joms poreikį, ją pasiūlo ir lankčiai suteikia: „Nueinu, kai pakviečia ir pati sugalvoju“ (Salomėja, 3 psl.); „Eidavau pas psichologę. Pati eidavau ir kai pamato pačios darbuotojos, kad man būdavo juodi periodai. Tiesiog pasako nueiti, pakviečia, ateina netgi į kambarį pasikalbėti“ (Sofija, 3 psl.).

Paauglės stokoja motyvacijos ir yra linkusios atsisakyti siūlomos psichologinės pagalbos: „Visiems atrodo, kad aš kažkokia keista, dėl to man vis siūlo pas psichologą. Jei aš nenoriu su kažkuo bendrauti, noriu pabūti daugiau viena“ (Aistė, 8 psl.); „Šiaip tai mane pas psichologą siunčia visą laiką, bet man jie nelabai patinka. Buvo, pati pasiprašau. Aš kai jau jaučiu, kad labai jau reikia man“ (Aistė, 8 psl.); „Kartais, kaip labai jau reikia, gali ir pas psichologą nueiti. Dabar nebeinu. Mane užpiso, jin kviečiasi ir kviečiasi mane. Nusibodo, sakau, jau, sakau, kad nebenoriu eiti jau pas tave. Bus problemų, matysiu, kad sielvartas, tada ateisiu. O, dabar kviečiasi ir kviečiasi mane, taip iš oro. Kaip nuotaika gera, pasikviečia mane“ (Alicija, 12 psl.).

3.4.2. Bendrystė su kitomis paauglėmis motinomis

Daugelis tyrimo dalyvių pabrėžia didelę svarbą gyvenimo su kitomis paauglėmis motinomis. Tai padeda joms nejausti gėdos dalijantis patiriamais sunkumais, išgyvenama baime ir nerimu, paauglės motinos jaučia kitų paauglių motinų supratimą ir pritarimą. Paauglėms labai svarbus bendrumas ir priklausymas globos namuose kartu gyvenančių paauglių motinų grupei: „Čia daugiau to supratimo, to rūpesčio, čia mes visos vienodos ir čia aš nesijaučiau kažkokia išskirtinė. Nes kai atvažiavau, aš buvau ne viena nėštukė, ir nepilnametės tokios pat kaip aš. Buvo lengviau, iš tikrųjų“ (Sofija, 2 psl.); „Čia visos – kaip vienas kumštis, visos tą patį patyrusios, visos po vaiką turim. Ai, kažkaip ir lengviau jau (šypsosi)“ (Alicija, 12 psl.); „Man čia pagerėjo, nes čia buvome visos vienodos“ (Aistė, 9 psl.).

Tyrimo dalyvės, gyvendamos globos namuose, jaučia kitų kartu gyvenančių paauglių motinų palaikymą, paramą ir pagalbą: „Kai čia atvažiavau, pradėjau bendrauti su Ema. Tai va, su ja daugiausiai pasikalbu, pasipasakoju, ten pakalbu“ (Milena, 4 psl.); „Aš jau prašydavau mergų, kad pažiūrėtų man Barborą. Aš jau nebegalėdavau. Vienintelė Ema, kuri pažiūrėdavo man Barborą, kad eičiau pamiegot“ (Alicija, 11 psl.); „Su visom čia galiu pasikalbėti. Va, nueinu, pas Sofiją, papezi, pasijuoki, paverki, išsikalbi, ir toliau viskas gerai. Tu gali apie viską pakalbėt, gali su vaikais pabūt. Ir prie tų vaikų tu prisiriši kažkaip“ (Alicija, 11 psl.).

Kelios tyrimo dalyvės pasidalijo išgyvenimais, kad, nepaisant globos namuose gyvenančių paauglių motinų bendrumo, tarpusavio supratimo, paramos ir pagalbos, tarp jų taip pat kyla

nesutarimų ir pykčių dėl skirtingų įpročių ir tvarkos: „*Nesusitari su mergom, jie ten migdo dešimtą, o tu aštuntą, nes tau reikia anksčiau kelti vaiką vežti, va, dėl to būdavo ir barniai dėl to. Išvis ir dėl tvarkymo būna barniai, užtai, kad tu nesusitari*“ (Ema, 5 psl.).

Dauguma tyrimo dalyvių kalbėjo apie sunkumus suvokti kai kurių kartu gyvenančių motinų elgesį. Kelios motinos, pasak paauglių, nesirūpina ir netinkamai elgiasi su savo vaikais. Tyrimo dalyvėms tuo metu kyla gailėsčio vaikui ir pykčio motinai jausmai: „*Arba čia, būdavo, kad čia mergos, irgi palikinėdavo savo vaiką ir išeina visai dienai, ir girdi, pareina po to. <...> man gaila tų vaikų, ne tų pačių mergų, bet tų vaikų. Už tai, kad jie negauna tiek meilės, kaip kiti vaikai*“ (Ema, 4 psl.); „*Nėra didelės reikšmės kitoms, yra vaikas ar nėra. Man labai nepatinka taip. Pas mus yra kelios, kad atsisako savo vaiko, būna, nežiūri tenais, rėkia, muša ir dar ką nors*“ (Aiste, 7 psl.).

Apibendrinant temą „Saugesnis gyvenimas globos namuose“ galima teigti, kad paauglės motinos, gyvendamos globos namuose, jaučiasi saugiau. Tyrimo dalyvės yra apsuptos jomis besirūpinančių specialistų komanda, kurie padeda tiek praktiniais klausimais, tiek emociškai palaiko, paguodžia, nuramina. Visos tyrimo dalyvės dalijosi išgyvenimais apie skausmingą gimdymo procesą ir jo metu patirtą globos namų darbuotojų palaikymą bei pagalbą. Globos namuose tyrimo dalyvės jaučia bendrystę su kitomis paauglėmis motinomis. Būdamos kartu su panašią patirtį turinčiomis paauglėmis, jaučiasi laisviau, gali dalytis savo sunkumais bei džiaugsmiais. Gyvendamos kartu paauglės motinos neišvengia nesutarimų ir pykčių, kartais joms pasitaiko sunkumų suprasti kitų motinų elgesį.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šio tyrimo tikslas – atskleisti ir geriau suprasti paauglių, gyvenančių globos namuose, motinystės patyrimą. Tyrime buvo keliami klausimai: kaip paauglės motinos patiria savo motinystę gyvendamos globos namuose ir kokie iššūkiai jas lydi motinystėje. Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti motinystės patyrimą iš paauglių motinų, gyvenančių globos namuose, perspektyvos, laikantis nuostatos, kad jos yra geriausios savo patyrimo ekspertės.

Tyrimo metu atsiskleidžia tyrimo dalyvių traumuojančios vaikystės patirtys, saugumo stokojanti aplinka, gyvenant su tėvais, ir emocinių poreikių neatliepanti motina. Motinystės istorijos pasakojimuose paauglės dalijasi ir savo skaudžia vaikystės istorija. Visos tyrimo dalyvės pasakojo traumuojančių patirčių epizodus iš savo vaikystės ir įvardijo emocinio artumo stokojančius santykius su savo motinomis, nors tiesiogiai apie tai nebuvo klausiamos. Anot Pileckaitės – Markovienės ir Bumlytės (2004), moteriai, tapus motina, dažnai atgyja jos pačios vaikystės patirtys, santykiai su savo motina ir šeimos konfliktai. Traumuojančių gyvenimo istorijų patyrimas tyrimo dalyvėms kelia nerimą, jos linkusios iš naujo persvarstyti savo vaikystės patirtis, naujai jas įprasminti ir integruoti į savo patyrimą. Pryce & Samuels (2010) tyrimo dalyvės taip pat buvo linkusios prisiminti savo skaudžias vaikystės patirtis bei jas įprasminti jau pačioms tapus motinomis.

Paauglių pasakojimuose apie skausmingas vaikystės patirtis stebimas neatitikimas tarp išsakomo turinio ir stebimų emocijų. Tyrimo dalyvės apie traumuojančias savo vaikystės patirtis pasakoja be emocinio įsitraukimo, racionaliai pateikdamos faktus. Jų pasakojama istorija nėra siejama su emociniais išgyvenimais. Tai leidžia manyti, kad paauglėms dar per daug skaudu prisiliesti prie savo skausmingos praeities ir išgyventi kylančius jausmus. Emocinis atsiribojimas joms – tarsi apsaugos priemonė, leidžianti išgyventi ir išlaikyti teigiamą tapatumo jausmą. Paauglėms pasitaiko sunkumų integruoti skausmingą ankstyvąjį patyrimą į savojo tapatumo formavimosi procesą. Zbarauskaitės (2009) tyrimo rezultatais paremiami šio tyrimo rezultatai, atskleidžiama, kad paauglių, gyvenančių globos namuose, patyrimas dažniausiai yra fragmentuotas, kas trukdo formuotis integruotam paauglio tapatumui.

Paauglių pasidalijimai apie santykius su savo motinomis buvo labai jautrūs, buvo juntamas emocinis paauglių įsitraukimas, priešingai nei kalbant apie traumuojančius vaikystės įvykius. Pasakojimuose apie motiną ir santykius su ja buvo jaučiama tyrimo dalyvių išgyvenama emocijų įvairovė: pyktis, liūdesys, gėda, nevilts, meilė, ilgesys, vienišumo ir paliktumo jausmai. Intervijų metu atsiskleidė paauglių motinų santykio su savo motina ambivalentiškumas. Dauguma tyrimo dalyvių dalijosi pykčio jausmais savo motinai, apie ją pasakojo kaip emociškai neatliepiančią ir atstumiančią, tačiau taip pat jos labai ilgėjosi, ją linkusios buvo vadinti artimiausiu žmogumi

gyvenime. Tai galima būtų paaiškinti didele biologinių tėvų svarba, paauglei formuojant savo tapatumą. Anot Zbarauskaitės (2009), globos namuose gyvenantys paaugliai dėl susiformavusio nesaugaus prieraišumo stiliaus siekia priartėti prie savo biologinių tėvų, nepaisydami buvusių santykių destruktivumo. Galime manyti, jog paauglei, pačiai tapus motina, jos santykiai su savo motina turi dar didesnę svarbą, nes, kuriant savo motinystės patyrimą, jis neatsiejamai yra veikiamas jau turimo santykio su savo biologine motina patyrimo.

Šiuo tyrimu paremiami moksliniai tyrimai, tiriantys sąsajas tarp šeimos aplinkos, santykių su motina ir seksualinių santykių pradžios, kuriais atskleidžiama, jog saugumo ir stabilumo stokojanti aplinka šeimoje, mažos šeimos pajamos ir tėvų dėmesio stoka susiję su seksualinių santykių pradžia ankstyvoje paauglystėje (Klein, 2005). McNeely ir kt. (2002) tyrimu atskleidžiama, kad dukros ir motinos santykių kokybė turi didelę reikšmę, kokio amžiaus būdama dukra pirmą kartą turės seksualinių santykių. Kuo pozityvesnis santykis tarp motinos ir dukters, tuo mažesnė tikimybė, kad dukra pradės lytinį gyvenimą ankstyvame amžiuje (Lockhart & Wodarski, 1990). Visos tyrimo dalyvės vaiko susilaukė viduriniojoje paauglystėje (15-16 m.), tai paremia minėtus mokslinius tyrimus, kad nesaugi šeimos aplinka ir emocinio artumo stokojantys santykiai su motina siejami su ankstyva seksualinių santykių pradžia.

Love et. al. (2005) tyrimu atskleista, kad paauglės, gyvenančios globos namuose, turi stipriai išreikštą poreikį turėti žmogų, kuris jas mylėtų ir visada su jomis būtų. Jos buvo linkusios intymius santykius naudoti kaip būdą meilei gauti. Šis tyrimas tik iš dalies gali paremti minėtą tyrimą, nes tyrimo dalyvės nekalbėjo apie intymių santykių patirtis, tačiau visų jų istorijos atskleidžia saugumo ir emocinių poreikių neatliepiančią aplinką vaikystėje, kas formuoja nesaugų prieraišumo stilių ir galėtų jas skatinti siekti neatlieptų poreikių patenkinimo artimuose santykiuose.

Žinia apie nėštumą tyrimo dalyvėms sukėlė daug nerimo ir sutrikimo, jos sulaukė priešišku artimiausios aplinkos reakcijų ir atstūmimo. Dalis tyrimo dalyvių sakė buvusios prieš abortą, tačiau artimiausios aplinkos atstumtos ir skatinamos nutraukti nėštumą, jos svarstė apie dirbtinio nėštumo nutraukimo galimybę. Tai joms kėlė nerimo ir sutrikimo jausmus, skatino jų ambivalenciją apsisprendimui tęsti ar nutraukti nėštumą. Bender (2008) atliktas kokybinis tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti trijų paauglių ambivalentiškumą, apsisprendžiant tęsti nėštumą ar rinktis nėštumo nutraukimą, nustatė, kad vyresnioji paauglė buvo linkusi aktyviau svarstyti nėštumo nutraukimo galimybę ir jausti didesnę ambivalenciją nei jaunesnės paauglės. Minėtu tyrimu atskleista, kad vyresnioji paauglė turėjo aiškių tikslų savo gyvenime, tad ji buvo linkusi svarstyti pasirinkimo galimybes. Kitos dvi paauglės aktyviai nesvarstė alternatyvų, motinystę jos buvo linkusios suvokti kaip galimybę pradėti savarankišką gyvenimą (Bender, 2008). Šiuo tyrimu paremiami Bender (2008) tyrimo rezultatai, nes paauglės nebuvo linkusios pačios aktyviai svarstyti

nėštumo nutraukimo galimybės, jų ambivalenciją skatino patirtas artimųjų priešiškus ir pasiūlymai rinktis nėštumo alternatyvą.

Taip pat galime svarstyti apie tai, kad šio tyrimo dalyvės siekti išsaugoti savo vaiką galėjo paskatinti jų pačių skausminga gyvenimo istorija, neatliepti saugumo, pastovumo, šilumos ir artumo poreikiai vaikystėje. Tai galėjo skatinti jas užpildyti jaučiamą emocinę tuštumą, siekiant artimų santykių poreikio patenkinimo galimybes. Tyrimo dalyvės dalijasi išgyvenimais, kad jos visada norėjusios sau artimo žmogaus, kuris toks išliktų visą gyvenimą. Savo motinystę paauglės motinos patiria kaip jaučiamos emocinės tuštumos jų gyvenime užpildymą, suteikiančią gyvenimui prasmę bei tikslą. Tyrimo dalyvės kalba, kad joms gyvenime labai trūko artimo žmogaus, kuriam jos būtų reikalingos, kuris jas mylėtų. Savo vaiką jos linkusios patirti kaip užpildanti šiuos neatlieptus jų poreikius. Pryce (2010) tyrimu atskleidžiama, kad motinystę paauglės, augusioms vaikų globos namuose, gali suteikti gyvenimui prasmę, nes jos nejuto savo gyvenimo, kaip vertinamo, ir savęs, kaip mylimos. Aparicio et. al. (2015) tyrimo dalyvės savo motinystę patyrė kaip galimybę gauti ir duoti besalyginę meilę. Bustini ir kt. (2015) atliktame tyrime paauglių norą sukurti emocinį ryšį su savo vaiku ir partneriu apibūdina kaip vieną iš rizikos veiksnių, galinčių paskatinti globos namuose augančias paaugles pastoti.

Nepaisant paauglių siekio sukurti artimus ir stabilius santykius su savo vaiku, perėjimas prie motinystės joms buvo nelengvas ir įnešė į jų gyvenimus išorinių bei vidinių sunkumų. Tai galima sieti su visapusišku paauglės nepasiruošimu motinystei. Jos vis dar buvo paauglės, tačiau taip pat jau žengė ir į motinystę, kas, pagal raidos teoriją, siejama su suaugystės raidos tarpsniu. Anot Herrman ir Nandakumar (2012), perėjimui prie motinystės yra svarbus fizinis, emocinis, socialinis ir kognityvinis pasiruošimas, kurio paauglystės raidos etape dar labai stokojama. Taip pat nepilnametės motinos visuomenėje asocijuojamos su neigiamais reiškiniais ir patiria stigmatizuojantį visuomenės požiūrį, kas dar labiau apsunkina paauglės adaptaciją motinystėje.

Tyrimu buvo atskleista, kad paauglės motinos sulaukė neigiamų aplinkinių nuostatų ir žeidžiančių komentarų savo, kaip jaunų motinų, atžvilgiu iš visuomenės. Daugiausia jų jos sulaukė iš medicinos personalo, vaikų globos namų darbuotojų ir bendraamžių. Stigmatizuojančios aplinkinių nuostatos nepilnamečių motinų atžvilgiu paremiamos ir kitų mokslininkų atliktuose kokybiniuose tyrimuose, kuriuose pastebima, jog tyrimo dalyvės taip pat patyrė neigiamą reakciją į nepilnametės motinas dėl visuomenėje suformuotų stereotipų (Anwar & Stanistreet, 2015; Aparicio & al., 2015, Boustani & al, 2015, Pryce & Samuels, 2010). Nepilnametės motinos visuomenėje dar vis suvokiamos kaip atskira subkultūra, pasižyminti skirtingoms moralinėmis vertybėmis nei vyresnės motinos, kas tik dar labiau didina šių jaunų motinų atskirtį ir apsunkina jų adaptaciją motinystėje. Eshbaugh (2011) atliktu tyrimu, kur buvo tiriamas studentų požiūris į paaugles

motinas, atskleidžiama, kad studentai motinystę paauglystėje suvokia kaip neatsakingumą, kvailumą, amoralumą ir pasileidėliškumą.

Šio tyrimo dalyvės tokį visuomenės požiūrį į jas labai skaudžiai išgyveno – jautėsi išskiriamos ir neteisingai nuvertinamos. Juto didelį pyktį dėl neigiamų aplinkos reakcijų į jas, kaip į jaunas motinas. Paauglės motinos jautėsi turinčios įrodyti, kad nepateisina neigiamų visuomenės nuostatų apie jaunas motinas, kaip nesirūpinančias savo vaikais ar jų atsisakančias. Interviu metu tyrimo dalyvės pabrėždavo, kad nepaliko savo vaikų ir rūpinasi jais. Bowman (2013) tyrimu paremiami šio tyrimo rezultatai, išskiriant tendenciją, kad globos namuose gyvenančios paauglės patiria nuolatinį iššūkį įrodinėti, jog neatitinka visuomenėje susiformavusių stereotipų ir tai kelia joms papildomų sunkumų motinystėje. Šio tyrimo dalyvės išgyveno padidėjusį nerimo jausmą dėl visuomenės vertinimo, kai kurias tai skatino atsiriboti nuo socialinių sąveikų ir izoliotis nuo aplinkinių.

Pasak Lewis et. al. (2007), visuomenėje vyraujantys stereotipai, susiję su paauglių nėštumu, gali formuoti jaunų motinų neigiamą savęs, kaip motinos, suvokimą ir ateities perspektyvų nuvertinimą, ką galime įžvelgti ir šio tyrimų dalyvių išgyvenimuose. Šiuo tyrimu paremiami minėto tyrimo rezultatai, nes tyrimo dalyvės dalijosi savęs, kaip motinos, priėmimo sunkumais, pasakojo apie savo abejones ir netvirtumą motinystėje, jautė baimę, jog nepajėgs pasirūpinti savo vaiku. Visi šie išvardinti sunkumai gali būti siejami su paauglės nepasiruošimu tapti motina, tačiau visuomenės nuvertinantis požiūris tokias jų nuostatas galėjo pastiprinti. Tai paremia Wiemann ir kt. (2005) atliktas tyrimas, kuriame teigiama, jog 40 proc. paauglių motinų patiria socialinę izoliaciją ir pasižymi žemesne savigarba.

Tyrimo dalyvės, papasakojusios apie kelis teigiamus jų, kaip motinų, įvertinimus iš aplinkinių, jautė palaikymą bei įvertinimą. Aplinkos palaikymas ir pastiprinimas galėtų būti teigiamas veiksnys jų, kaip motinų, savivertės stiprinimui ir adaptacijai motinystėje gerinti.

Paauglės motinos savo motinystėje taip pat turėjo įveikti dvigubą užduotį ir kylantį konfliktą tarp paauglystės ir motinystės vaidmenų. Jos juto didėjančią atsakomybės našta ir suvokė ją, kaip vieną iš pagrindinių sunkumų savo motinystėje. Tyrimo dalyvės, vis dar būdamos paauglės, norėjo tos nepriklausomybės, galimybės bandyti rinktis, klysti, negalvoti apie tai, kaip jos atrodo, o motinystė skatino jas būti atsakingesnes ir ribojo jų pasirinkimo galimybes. Jos, kaip paauglės, siekė atsiskirti nuo suaugusiųjų, tačiau dėl patirties stokos motinystės vaidmenyje buvo visiškai nuo jų priklausomos. Tapusios motinomis, jos turėjo prisiimti per didelės jų amžiui atsakomybės, kurią nesijautė esančios pajėgios savarankiškai įveikti. Čia iškyla konfliktas tarp paauglės nepriklausomybės siekio ir didelės priklausomybės nuo kitų. Mangeli ir kt. (2017) tyrimo dalyvės taip pat siekė būti savarankiškos, tačiau, norėdamos tinkamai atlikti motinystės vaidmenį, turėjo priimti kitų asmenų pagalbą.

Savo pasakojimuose paauglės dalijasi išgyvenimais apie tai, kad motinystės vaidmuo jų gyvenime užima labai daug vietos, išstumdamas iš jo paauglės, mokinės, šokėjos, futbolininkės ir kitus joms svarbius vaidmenis, kuriems nebelieka vietos dabartiniame jų gyvenime. Apgailestavimą dėl prarastų svarbių paauglėms vaidmenų taip pat išsakė Pryce & Samuels (2010) tyrimo dalyvės. Paminėto tyrimo paauglėms kilo sunkumų vienu metu patenkinti vaiko poreikius, užsiimti namų ruoša, eiti į mokyklą ir dalyvauti socialiniame gyvenime. Šio tyrimo dalyvės savo motinystę patiria kaip labai stipriai ribojančią ir sunkiai suderinamą su paauglės poreikiais. Paauglės norėjo turėti daugiau laiko sau, o motinystėje visą jų laiką užima vaiko priežiūra. Paauglės jaučia poreikį nerūpestingai laiką praleisti su draugais, tačiau nutolo nuo savo draugų ir laiko pramogoms nebeturi. Mangeli ir kt. (2017) tyrimu patemiami šio tyrimo rezultatai – šio tyrimo paauglės motinos apgailestauja atitolusios nuo savo draugų dėl visą jų laiką užimačios vaiko priežiūros. Rolfe (2008) tyrimo dalyvės savo motinystę paauglystėje siejo su asmeninės laisvės pradimu, tačiau taip pat ir galimybe pakeisti savo gyvenimo prioritetus bei šeimos scenarijus.

Paauglėms motinoms taip pat stinga laiko ir jėgų mokytis, nes ne visada turi galimybių nueiti į mokyklą ir dėl nuovargio stokoja fizinių jėgų, reikalingų mokymosi procesui. Tai antrinama ir kituose moksliniuose tyrimuose, kuriuose teigiama, jog motinos ir mokinės vaidmenų suderinimas yra didelis iššūkis, pareikalaujantis iš paauglių, gyvenančių globos namuose, didelių fizinių ir emocinių resursų (Aparicio & all, 2015, Boustani et al, 2015, Pryce & Samuels, 2010). Pasak Fernandes & Gabe (2009), dėl patiriamų sunkumų įgyti išsilavinimą jaunos motinoms atsiranda sunkumų įsidarbinti ir pereiti prie savarankiško suaugusiojo gyvenimo. Boustini (2015) teigia, jog dėl šių priežasčių jaunos motinos negali savarankiškai pasirūpinti savimi ir vaiku ir toliau yra priklausomos nuo valstybės paramos. Šio tyrimo dalyvės šiuo metu taip pat yra remiamos valstybės ir gyvena globos namuose, kuriuose jų poreikiais pasirūpinama, tačiau, sulaukusios 21 metų amžiaus, jos jau turės pereiti prie savarankiško gyvenimo ir vienas iš itin svarbių veiksnių sėkmingai adaptacijai visuomenėje yra įgytas išsilavinimas.

Tyrimo dalyvės jautėsi turinčios atsisakyti savo mėgstamų veiklų, su kuriomis siejo savo ateities planus iki tapdamos motinomis. Paauglės jaučiasi turėjusios sumažinti savo aspiracijas dėl ateities siekių ir atsisakyti savo svajonių. Tapusios motinomis, paauglės planuoja „*eiti dirbti <...>, Nesvarbu kur, svarbiausia, kad gerai mokėtų, kad galėčiau išlaikyti savo vaiką ir save (Aistė, 7 psl)*“.

Nepaisant jų apgailestavimo dėl svajonių atsisakymo, motinystė skatino jas būti atsakingesnes. Kelios jų pasisakė apie motyvaciją baigti mokyklą, ko anksčiau kartais stokojo, tačiau taip pat dalijasi sunkumais derinti mokinės ir motinos vaidmenis ir išsako savo abejones dėl galimybės pabaigti mokyklą. Didėjantis atsakomybės prisiėmimas ne tik už save, tačiau ir už savo vaiką skatino jas galvoti apie ateitį. Tai paremiama ir Rolfe (2008) tyrimu, kuriame rašoma apie

nepilnametės motinas, kurios pasisakė apie savo motyvaciją baigti mokyklą tam, kad užtikrintų savo vaikui geresnį gyvenimą. Globos namuose gyvenančioms motinoms tai buvo didelis iššūkis, nes jos neturėjo palaikančios šeimos ar patikimo partnerio, į kuriuos galėtų atsiremti ar pasidalinti šia itin didele paauglystės amžiuje atsakomybe. Visa tai į jų gyvenimą įnešė dar daugiau nerimo ir nesaugumo.

Kitų mokslininkų atliktuose tyrimuose su nepilnametėmis motinomis, gyvenančiomis globos namuose, išaiškėjo finansinio nestabilumo tema, apie kurią šio tyrimo dalyvės nekalbėjo (Aparicio & et al., 2015; Aparicio, 2016; Pryce & Samuels, 2010; Rolfe, 2008, Connolly & al., 2012). Connolly et. al. (2012) atliktoje metaanalizėje, kurioje buvo analizuojami tyrimai, atlikti JAV, UK ir Kanadoje, siekiant atskleisti globos namuose gyvenančių paauglių patyrimą, išskiriama finansinių sunkumų tema, apie kurią kalba paauglės motinos. Minėto tyrimo dalyvės dalijasi išgyvenimais, kad yra priverstos prašyti artimųjų, draugų finansinės paramos, kad galėtų užtikrinti kūdikio mitybos bei priežiūros poreikius, sumokėti už sveikatos priežiūros paslaugas (Connolly & al., 2012). Šio tyrimo metu atskirai tyrimo dalyvės apie finansinius aspektus nebuvo klausiamos, o pačios spontaniškai jais nesidalijo. Galime tik pasvarstyti, kodėl jos nekalba apie savo finansines galimybes. Gal joms šis klausimas neaktualus ar per daug sudėtingas ir keliantis nesaugumą. Intervijų medžiagoje tas neatskleidžiama, tačiau galime pasvarstyti apie tai, jog, gyvendamos globos namuose, tyrimo dalyvės gali jaustis finansiškai saugios. Jos yra remiamos valstybės ir visomis būtinomis jų išlaidomis globos namuose yra visiškai pasirūpinama. Gyvendamos globos namuose jos turi stabilią gyvenamą vietą, rūpinamasi tiek jų, tiek vaikų maitinimu, pasirūpinama sveikatos priežiūra ir šių paslaugų apmokėjimu. Galime svarstyti, kad šiuo metu joms aktualios yra tik nebūtiniosios išlaidos, kurių aktualumas nėra toks didelis, todėl interviu metu jos apie tai nesidalija.

Tyrimo dalyvės, patyrusios frustraciją dėl negebėjimo patenkinti savo, kaip paauglės, poreikių, patyrė sunkumų su dar nepažįstamu ir sunkiai joms suvokiamu motinystės pasauliu. Jos dalijosi motinystėje patirtais emociniais sunkumais, tokiais kaip nerimas, didelė nuotaikų kaita, padidėjęs jautrumas, irzlumas, impulsyvumas, neigiamų minčių dominavimas ir atsiribojimas nuo socialinių sąveikų su išoriniu pasauliu. Taip pat jautė kaltę, siejamą su motinystės vaidmeniui reikalingų žinių ir įgūdžių stoka. Mangeli ir kt. (2017) tyrime minimos dalyvės taip pat savo motinystę paauglystėje sieja su emociniais sunkumais, tokiais kaip nerimas, baimė, gėda, kaltė, save kaltinti jos buvo linkusios dėl reikalingų motinai kompetencijų stokos. Paauglių motinų patiriamus emocinius sunkumus galima būtų sieti su motinystės vaidmeniui keliamais reikalavimais, kai šie neatitinka motinų turimų resursų, atliekant šį vaidmenį (Deater-Deckart, 2004). Anot mokslininkų, stiprus ir ilgai besitęsiantis stresas paauglystėje siejamas su nerimo, baimės, kaltės, vienatvės, depresijos ir tarpasmeninių santykių sunkumais (Sekhoetsane, 2012 cit. Patel, 1991, Rice 1992). Patiriamus tyrimo dalyvių emocinius sunkumus galima sieti ir su ankstyvajame raidos periode iš

artimiausių žmonių patirta fizine, emocine prievarta, nepriežiūra, emocinių poreikių neatliepiančia aplinka ir išgyventais trauminiais patyrimais. Goštauto, Pakrosnio ir Čepukienės (2004) atliktu tyrimu, kuriame buvo siekiama įvertinti paauglių, gyvenančių globos namuose, patiriamus sunkumus, atskleista, jog pusė tyrimo dalyvių išsako patiriamus emocinius ar nuotaikos sunkumus, iš kurių dažnai yra padidėjęs emocinis jautrumas ir baimės, taip pat 29 proc. tiriamųjų atskleidė turėję suicidinių minčių. Dervinytė-Bongarzonė ir Navickas (2017) jauną motinos amžių, neplanuotą nėštumą, patirtą prievartą vaikystėje, socialinio ir finansinio palaikymo stoką bei žemą motinos išsilavinimą sieja su pogimdyvine depresija, kurios požymius minėjo ir šio tyrimo dalyvės. Dervinytė-Bongarzonė ir Navickas (2017) išskiria nėštumo ir pogimdyviu laikotarpiu motinos emocinės būklės stebėjimo reikalingumą, nes motinos padidintas jautrumas nerimui gali virsti potologiniu nerimu, kuris vėliau gali pereiti į depresiją.

Nėštumo periodą paauglės apibūdina kaip labai ilgą ir sunkų. Jos kalbėjo apie savo patirtis belaukiant gimdymo, dalijosi saugumo stokojančiomis pastangomis, likus paskutinėms savaitėms iki planuotos gimdymo datos noru jį pagreitinti. Tyrimo dalyvės pasakojo, jog apsigyvenusios globos namuose, pastebėjo, kad dauguma ten gyvenusių merginų jau buvo pagimdžiusios, tai galėjo būti vienas iš veiksnių, skatinusių greičiau turėti ir savo kūdikį. Siekdamos neišsiskirti ir vedamos noro pritapti prie ten gyvenančių paauglių motinų, paauglės dėjo pastangas paspartinti gimdymą. Paauglės buvo linkusios kreiptis patarimų į kitas paaugles motinas ir išbandyti drastiškus būdus nėštumui paankstinti. Tai galima būtų sieti su paauglystėje būdingu siekiu pritapti prie bendraamžių grupės, bendraamžių nuomonės pasiklovimu, mažesne kantrybės stoka, naudojamomis mažiau adaptyviosiomis problemų sprendimų strategijomis bei polinkiu į rizikingą elgesį, apie visa tai paauglystės raidos tarpsniu rašė Lloyd & Berlin (2007).

Daugiausia sunkumų tyrimo dalyvės patyrė pirmaisiais vaiko auginimo mėnesiais. Tuomet jos jautė netvirtumą motinystėje ir pratinosi prie savo naujojo vaidmens. Tyrimo dalyvės reflektuoja, kad joms reikėjo laiko suvokti tai, kad jau yra motinos ir kad reikia rūpintis vaiku. Vienos paauglės, gimus vaikui, reagavo atsitraukimu – nejuto savo vaikui meilės ir tinkamai juo nesirūpino, pirmaisiais mėnesiais ilgai palikdavo jį vieną kambaryje ir nereaguodavo į verkiantį vaiką. Kitos tyrimo dalyvės iš karto pamilo savo vaiką, tačiau juto didelį nerimą ir baimę dėl subjektyviai suvokiamos grėsmės, todėl iš pradžių nepaleisdavo jo iš rankų, kas jas vargino tiek fiziškai, tiek emociškai. Kibel-Gagne (2017) tyrimo dalyvės juto nesaugumą dėl suvokiamos kontrolės praradimo ir juntamos grėsmės būti atskirtoms nuo savo vaiko, ką jos jau yra patyrusios savo gyvenime. Aparicio et al. (2016) tyrimo dalyvės, baimindamosios neužtikrinti tinkamos savo vaikui priežiūros ir dėl to būti atskirtos nuo savo vaikų, priėmė sprendimą likti globos namuose, nes nenorėjo savo vaikui tokio pat patyrimo, kokį jos patyrė savo vaikystėje, atskirtos nuo savo tėvų ir gyvendamos globos namuose. Šio tyrimo dalyvių istorijos leidžia mums svarstyti apie nesaugų

tyrimo dalyvių prierašumo stilių, ką galime sieti su jų nejautrumu kūdikio signalams, išreikštu jų pačių nerimu ir nepasitikėjimu kitais. Schwartz, McRoy & Downs (2004) teigia, kad nesaugus motinos prierašumas, atsirandantis dėl nenuoseklios jų pačių gyvenime patirtos priežiūros, siejamas su nejautrumu vaiko signalams, patiriamu nerimu ir aplinkos suvokimu kaip nepatikimos ir grėsmingos. Pasak tyrimų, nesaugus motinos prierašumo stilius, išskiriamas kaip rizikos veiksnys, saugaus vaiko prierašumo vystymuisi (Steele, Steele & Fonagy, 1996) ir adaptyvioms motinos sąveikoms su savo vaiku (Riva Crugnola ir kt., 2013, Schwartz & al. 2004).

Tyrimo dalyvės dalijosi savo turima patirtimi padedant prižiūrėti savo brolius ir seseris, tačiau, auginant savo vaiką, visoms joms stigo pasitikėjimo savo, kaip motinos, kompetencijomis, neretai jos jautė bejėgystę. Paauglės motinos taip pat neturėjo tinkamo motinos modelio savo gyvenime, kurį galėtų imituoti augindamos savo vaiką. Motinos modelio neturėjimas prisideda prie patiriamų sunkumų vaiko priežiūroje (Pryce & Samuels, 2010). Didžiausias vaiko priežiūroje tyrimo dalyvių įvardijamas sunkumas yra vaiko poreikių nesupratimas. Savo refleksijose paauglės motinos dalijosi sunkumais suprasti vaiko poreikius ir tinkamai juos atliepti. Iš tyrimo dalyvių istorijų paaiškėjo, kad jos vaikystėje stokojo saugumo ir emocinių poreikių atliepimo iš savo pagrindinių prierašumo asmenų, todėl, joms pačioms tapus motinomis, gali kilti sunkumų siekiant suprasti vaiko signalus ir tinkamai į juos reaguoti. Jos buvo linkusios daugiau pasirūpinti fiziniiais vaiko poreikiais (pamaitinti, perrengti, nuprausti, paduoti vaistus), neatliepiančios šilumos, meilės ir artumo poreikių. Tyrimo dalyvės pačios dar yra paauglės su savo skausmingomis istorijomis ir neatlieptais emociniais poreikiais, ką galime sieti su negebėjimu suprasti ir atliepti savo vaiko emocinių poreikių. Andreozzi, Flanagan, Seifer, Brunner & Lester (2002) paremia šio tyrimo rezultatus, išskirdamas paauglių motinų nejautrumą kūdikio emociniams poreikiams, didžiausią dėmesį skiriant fiziniams jo poreikiams patenkinti.

Paauglės motinos taip pat reflektavo apie skausmingas kūdikio žindymo patirtis, jautėsi nepasiruošusios šiam procesui. Tyrimo dalyvės dalijosi išgyvenimais, kad joms stigo žinių, psichologinio nusiteikimo, kantrybės bei atkaklumo šiame procese. Paauglės patyrė ir fiziologinių žindymo sunkumų, kai vaikas neteisingai imdavo krūtį, kas sąlygojo krūties spenelio audinio pažeidimus ir tai motinoms kėlė didelius fiziologinius skausmus. Kaip jau anksčiau buvo aptarta, nėštumo ir pogimdyviniu laikotarpiu tyrimo dalyvės patyrė stiprių emocinių išgyvenimų, tai galėtų būti viena iš priežasčių, kodėl kai kurioms iš jų per pirmąjį mėnesį po gimdymo „dingo pienas“. Tyrimo metu išaiškėjo, kad kai kurios paauglės reflektuoja, jog tuo metu nesuprato žindymo naudos, gailisi nežindžiusios savo vaiko. Jusienės, Breidokienės ir Zamalijeivos (2012) aliktu tyrimu, kuriuo buvo siekiama atskleisti žindymo trukmę iki vienerių metų amžiaus prognozuojančius psichologinius, socialinius ir medicininius veiksnius, iš dalies paremiamas šis

tyrimas, atskleidžiant, kad ilgiau savo kūdikius žindo vyresnės, turinčios aukštąjį išsilavinimą ir vaikų bei gyvenančios santuokoje moterys.

Dvi tyrimo dalyvės dalijosi ilga ir sėkminga vaiko žindymo istorija ir pasakojo, jog to išmokusios iš specialistų dar nėštumo laikotarpiu bei gavusios patarimų iškart po gimdymo ligoninėje. Šių tyrimo dalyvių ilgesnę žindymo trukmę galime sieti su geresniu paauglių motinų pasiruošimu žindymo procesui, stebint savo maitinančias motinas ir mokantis to specialiuose mokymuose.

Kitų mokslininkų atliktuose tyrimuose, kuriuose buvo nagrinėjamos paauglių motinų patirtys, atskleidžiami tyrimo dalyvių patiriami sveikatos sutrikimai. Mangeli ir kt. (2017) tyrimuose pastebima, kad tyrimo dalyvės patyrė komplikacijas nėštumo, gimdymo ir žindymo procesuose, jos patyrė anemiją, priešlaikinį gimdymą, neplanuotą gimdymą, atliktą Cezario pjūvio operaciją ir krūtų mastitą. Bah (2016) tyrimu atskleista, kad paauglės motinos labiau linkusios rūpintis savo išvaizda, mažiau dėmesio skirdamos sveikatos priežiūrai, apsilankymams pas medikus ir reikalingų tyrimų atlikimui, todėl jos dažniau turi sveikatos problemų, tokių kaip anemija, mažas gimusio vaiko svoris ar priešlaikinis gimdymas. Šio tyrimo dalyvės apie nėštumo ir gimdymo metu patirtus sveikatos sutrikimus ar komplikacijas nekalbėjo. Visos jos gimdė planuotu laiku, tačiau tyrimo dalyvės patyrė vaiko maitinimo sunkumų. Galime tik pasvarstyti, kodėl šio tyrimo dalyvės, priešingai nei minėtų tyrimų dalyvės, nekalba apie sveikatos sutrikimus ar kitas komplikacijas motinystėje. Viena iš priežasčių gali būti ta, kad, gyvenant globos namuose, tyrimo dalyvių sveikatos priežiūra yra pasirūpinama ir joms pačioms tuo rūpintis nereikia, taip užkertant kelią sveikatos sutrikimams ar komplikacijoms.

Stokodamos patirties ir tinkamo pavyzdžio savo gyvenime, paauglės motinos stengėsi ugdyti savo, kaip motinos, kompetencijas kiekvieną dieną, darydamos klaidų ir bandydamos jas taisyti. Visos šios motinystės patirtys paauglės labai išvargino, jos savo motinystę sieja su dideliu nuovargiu ir miego trūkumu. Fiziologiniai paauglių motinų sunkumai, tokie kaip didelis nuovargis, laiko bei jėgų stoka, nagrinėjami ir kitų autorių tyrimuose (Boustaini & al., 2015; Kibel-Gagne, 2017; Connolly & al., 2012).

Šio tyrimo dalyvės taip pat apgailestauja, kad vaiko tėvas nedalyvauja jų kasdieniniame gyvenime. Joms labai trūksta partnerio, jo palaikymo, paramos ir pagalbos auginant vaiką. Tyrimo dalyvės, palaikančios santykius su savo vaiko tėvu, pasakoja, kad jų bendravimas apsiriboja video ir audio skambučiais, laiškais ir retais susitikimais. Boustaini ir kt. (2015) tyrimo dalyvės tikėjosi, kad jų santykiai su vaiko tėvu pagerės, kai jiedu susilauks vaiko, jos tikėjosi sukurti šeimą, tačiau jų lūkesčiai nebuvo pateisinti ir romantiški santykiai neperaugo į ilgalaikius santykius. Kibel-Gagne (2017) tyrimo dalyvės išsakė savo lūkestį, kad kūdikis turėjo būti kaip kelias į savo šeimos sukūrimą, kas patenkintų ilgalaikių, stabilių ir artimų santykių poreikį. Šio tyrimo dalyvės taip pat

šiuo metu gyvena globos namuose ir augina vaiką be partnerio, joms padeda globos namų darbuotojos.

Visos paauglės motinos reflektuoja, kad, gyvendamos globos namuose, yra teigiamai priimanamos globos namų darbuotojų, sulaukia jų paramos, palaikymo ir praktinės pagalbos. Globos namų darbuotojas tyrimo dalyvės patiria, kaip asmenis, kuriais gali pasitikėti, pas kurias gali ateiti pasikalbėti, pasiguosti, paklausti, pasitarti, paprašyti patarimo ar pagalbos. Iš tyrimo dalyvių refleksijų galima pastebėti, kad auklėtojos visada yra šalia ir tai nepilnametėms motinoms suteikia saugumo bei yra didelė pagalba tvarkantis su nelengvais motinystės uždaviniais. Bowman (2013) atliktu tyrimu, kaip ir šio tyrimo rezultatais, socialinių darbuotojų pagalba įvardijama kaip ypač svarbi ir reikalinga. Minėtame tyrime nagrinėjama, kaip socialiniai darbuotojai suteikia emocinę paramą ir praktinę pagalbą, moko paaugles motinas pagrindinių motinystės įgūdžių (Bowman, 2013). Aparicio (2016) tyrimo dalyvės taip pat vertina globos namų darbuotojų pagalbą, teigdamas, jog būtent jos išmokė jas motinystės. Šio tyrimo globos namų darbuotojos padėjo nepilnametėms motinoms suprasti vaiko poreikius ir kaip juos galima būtų atliepti, paaugles motinas stiprino ir guodė, o kartais tiesiog suteikdavo galimybę atsitraukti nuo motinos atsakomybės, pasirūpindamos jų vaikais.

Tyrimo dalyvės pasakoja, kad su globos namų darbuotojais yra užmezgusios šiltus ir labai artimus santykius. Iš paauglių motinų pasakojimų galima pastebėti, kad jos yra linkusios prisirišti prie ten dirbančių darbuotojų, skaudžiai išgyvenant išsiskyrimus su jais.

Visų tyrimo dalyvių pasidalijimuose savo išgyvenimais pastebimas ryškus prisiminimas apie gimdymo procesą. Tyrimo dalyvių refleksijose atskleidžiama, kad tuo metu jos išgyveno daug nežinios ir nerimo, tuomet joms buvo reikalinga pagalba artimo žmogaus, su kuriuo jos galėtų jaustis laisvai ir nevaržomai, galėtų juo pasitikėti ir visiškai pasikliauti. Nepilnametės motinos reflektuoja, kad didelį nerimą ir nežinią įveikti padėjo globos namų darbuotojos. Tyrimo dalyvės dalijasi išgyvenimais ir patirtimi, kad darbuotojos gimdymo procese dalyvavo nuo sąrėmių pradžios iki vaiko gimimo. Tyrimo dalyvų refleksijomis atskleidžiama, kad pažįstamo žmogaus dalyvavimas gimdymo procese jas ramino ir teikė saugumą.

Nepilnametės motinos taip pat reflektuoja apie joms nepatinkančius, erzinančius ir jas pykdančius gyvenimo globos namuose aspektus. Paauglės dalijasi, kad sulaukia proaktyviai siūlomos globos namų darbuotojų pagalbos ar patarimų, kurie jas erzina ir kelia pyktį. Sondaitė ir Žukauskienė (2004) atskleidžia, kad paauglystės raidos etape paaugliai siekia atsiskirti nuo suaugusiųjų, įgyti nepriklausomybę ir atrasti savo tapatumą. Tai galime matyti ir šių paauglių elgesyje. Tokiu savo elgesiu jos siekia patenkinti savo nepriklausomybės poreikį, ieškodamos savo tapatumo. Arnet (2010) paauglystės raidos tarpsniui priskiria ryšių kūrimą už tiesioginės šeimos ribų, eksperimentavimą ir savo ribų plėtimą. Atsižvelgiant į tai, paauglės motinos gali būti mažiau

linkusios kreiptis patarimų ir pagalbos iš „tėvų figūrų“, kuriais, gyvenant globos namuose, galime įvardinti globos namų darbuotojas.

Paauglės motinos jaučiasi matomos globos namuose. Dalijasi, kad darbuotojai pastebi jų emocijas būsenas ir pagal poreikį siūlo psichologinę pagalbą. Dažnai tyrimo dalyvės linkusios yra atsisakyti siūlomos psichologinės pagalbos ir jos vengti. Galime svarstyti tokio vengimo psichologinės pagalbos priežastis. Galbūt jos nesijaučia saugiai atsiverdamos specialistui, kurį suvokia esant globos namų stuktūros dalimi. Taip pat psichologinės pagalbos vengti jos gali ir dėl savo skaudžių gyvenimo patirčių, kai buvo atstumtos, paliktos, todėl joms gali pasitaikyti sunkumų bendraujant ir pasitikint kitais žmonėmis, juos per arti prisileidžiant.

Tapusios motinomis ir persikėlusios gyventi į globos namus, paauglės pasakoja atradusios bendrystę su kitomis kartu globos namuose gyvenančiomis paauglėmis motinomis. Globos namuose jos turi galimybę bendrauti su bendraamžėmis, su kuriomis jaučia artumą ir panašumą dėl bendros patirties motinystėje. Tyrimo dalyvės jaučiasi priklausančios panašią patirtį turinčių bendraamžių grupei, kurioje yra priimamos, jaučia grupės narių palaikymą ir supratimą. Paauglės motinos gali pasidalyti savo sunkumais ir džiaugsmams, sulaukti supratimo, paramos ir pagalbos iš kitų paauglių motinų. Anwar ir Stanistreet (2015) tyrimu iš dalies paremiami šio tyrimo rezultatai, akcentuojant paramos grupių su kitomis jaunomis motinomis reikšmę, kas skatina paaugles motinas jausti bendrumą ir sulaukti emocinės paramos bei palaikymo. Šio tyrimo paauglės neturėjo sukūrusios paramos grupės, tačiau gyvendamos toje pačioje aplinkoje su panašią patirtį turinčiomis bendraamžėmis, jos sulaukė bendrumo, paramos, palaikymo, patarimų. Kibel-Gagne (2017) tyrimo dalyvės, tapusios motinomis, taip pat nutolo nuo savo bendraamžių dėl pasikeitusių poreikių ir gyvenimo vertybių, tačiau užmezgė artimus santykius su kitomis jaunomis motinomis, iš kurių sulaukė palaikymo ir paramos.

Nepaisant globos namuose gyvenančių paauglių motinų bendrumo, tarpusavio supratimo, paramos ir pagalbos, tarp jų taip pat pasitaiko nesutarimų ir piktumų. Gyvenant kartu su kitomis paauglėmis motinomis, jas jungia bendra buitį, kas dažnai ir būna nesutarimų šaltinis. Taip pat dauguma tyrimo dalyvių kalbėjo apie sunkumus suvokti kai kurių kartu gyvenančių motinų elgesį, kurios, pasak jų, nesirūpina ir netinkamai elgiasi su savo vaikais. Tyrimo dalyvėms tuo metu atsiranda gailėsčio vaikui ir pykčio motinai jausmai. Galime pasvarstyti, kas tyrimo dalyvėms kelia gailėsčio ir pykčio jausmus. Tyrimo dalyvės pačios labai stokojo rūpestingo ir atliepiančio santykio iš artimiausių žmonių vaikystėje, todėl matydamos nesirūpinimą ir netinkamą elgesį su kitais vaikais jos gali išgyventi savo apleistumą, kas gali joms kelti stiprius neigiamus jausmus.

Iš paauglių motinystės patirčių galima daryti prielaidą, kad jų sunki anktyvoji patirtis ir traumuojantys išgyvenimai siejami su jų pačių motinystės patyrimu. Tyrimo dalyvės, kurdamos savo motinystės kelią, išgyvena nerimą, siejamą su praeities įvykiais. Motinystę jos patiria kaip

įnešančią į jų gyvenimą prasmę ir tikslą, tačiau paauglių nepasiruošimas motinystei kelia joms daug iššūkių, kurių jos savarankiškai dar nėra pajėgios įveikti. Paauglės motinos patyrė konfliktą tarp paauglystės ir motinystės vaidmenų, pajuto visuomenės nepriėmimą. Nėštumo periodą tyrimo dalyvės patiria kaip labai ilgą ir emociškai sunkų. Motinystėje tyrimo dalyvėms stinga pasitikėjimo savo, kaip motinos, kompetencijomis, jos jaučia bejėgystę ir baimę dėl ateities. Motinystėje joms trūksta žinių, įgūdžių, kantrybės bei fizinių jėgų pasirūpinti savo vaiku, atsiranda sunkumų suprasti bei atliepti vaiko poreikius. Tyrimo dalyvėms labai trūksta partnerio paramos, palaikymo ir pagalbos auginant vaiką. Nepaisant su motinyste paauglystėje siejamų sunkumų, motinystė į jų gyvenimą įneša prasmės ir tikslo pojūtį. Gyvendamos globos namuose jos sulaukia priėmimo, paramos, palaikymo ir praktinės pagalbos iš globos namų darbuotojų, išgyvena bendrystę su kitomis globos namuose gyvenančiomis paauglėmis motinomis.

Tyrimo ribotumai, tolesnių tyrimų perspektyvos ir praktinio panaudojimo galimybės. Tai pirmasis tyrimas Lietuvoje, siekiantis atskleisti globos namuose gyvenančių paauglių motinystės patyrimą. Šiuo tyrimu atskleidžiama 6 tyrime dalyvavusių paauglių, subjektyvi patirtis, todėl negalime pritaikyti šios patirties visai nepilnamečių motinų, gyvenančių globos institucijose, populiacijai. Nepaisant kiekvieno tyrimo dalyvių individualių gyvenimo istorijų, jų pasidalijimuose apie motinystės patyrimą buvo galima pamatyti bendrumų – pagrindinių temų potėmės pastebimos visų tyrimo dalyvių motinystės refleksijose.

Šio tyrimo rezultatai gali būti naudingi tiek specialistams, dirbantiems su globos institucijose gyvenančiomis paauglėmis ar paauglėmis motinomis, tiek plačiajai visuomenei. Motinystė paauglystėje tampa tikru iššūkiu, pradedant nuo emocinių sunkumų, paramos ir pagalbos trūkumo, pasitaikančių iššūkių pasirūpinti savo vaiku ir baigiant visuomenės nepriėmimu ir atstumimu. Svarbu atkreipti dėmesį į šias paaugles ir laiku suteikti joms reikalingą pagalbą. Kokia pagalba joms reikalinga, geriausiai atskleidžia jų pasidalijimai savo asmenine patirtimi. Paauglių motinų, gyvenančių globos namuose, pasidalijimai savo patirtimi gali padėti specialistams geriau suprasti pagalbos joms poreikį ir galimybių ją suteikti subtilumus. Taip pat tokie atviri paauglių motinų, gyvenančių globos institucijoje, pasidalijimai, padeda visuomenei jas geriau pamatyti, pažinti ir suprasti, o tai pamažu keičia visuomenės požiūrį ir mažina stigmatizaciją.

Siekiant išsamiau atskleisti nepilnamečių motinų, augusių globos institucijose, patyrimą, svarbu būtų atlikti tolimesnius tyrimus su didesne tyrimo dalyvių grupe, įtraukiant ir motinas, kurios gyvena su globėjais, taip pat tas, kurios jau gyvena savarankiškai. Tai padėtų išryškinti pačių jaunų motinų, užaugusių globos institucijose, poreikius motinystėje, išsiaiškinti, kokių iššūkių jos patiria ir kas padeda juos įveikti. Taip pat naudingi tolimesni tyrimai, kuriais būtų siekiama atskleisti nepilnamečių motinų sąveikas su savo vaikais, tai padėtų numatyti galimas pagalbos strategijas, kurios palengvintų jaunų motinų adaptaciją motinystėje ir užkirstų kelią galimai rizikai

jų vaikams. Praktikai būtų naudingas tyrimas, siekiantis atskleisti darbuotojų, dirbančių su nepilnametėmis motinomis, patirtį. Kuriant pagalbos jaunoms motinoms planus svarbi būtų įvairių sričių specialistų patirtis, kurie dirba su nepilnametėmis motinomis iš globos institucijų (psichologų, socialinių darbuotojų, švietimo ir medicinos specialistų). Nemažiau svarbu būtų atlikti tyrimą, siekiantį atskleisti paauglių, gyvenančių globos institucijose, neštumo rizikos veiksnius. Detalesnis galimų priežasčių atskleidimas, galėtų būti naudingas kuriant prevencines programas šiai pažeidžiamai grupei.

Tiek šiuo tyrimu, tiek kitų autorių atliktais tyrimais atskleidžiama, kad globos namuose gyvenančios paauglės turi skaudžią, o neretai ir traumuojančią patirtį. Pagalba ir parama šioms jaunoms motinoms turėtų būti teikiama atsižvelgiant į šių motinų specifinius poreikius.

Tyrimu atskleista, kad šios paauglės motinos, gyvendamos globos namuose, patiria fizinių, psichologinių ir socialinių sunkumų. Galima daryti prielaidą, kad joms svarbi yra kompleksinė darbuotojų komandos (sveikatos priežiūros specialistai, socialiniai darbuotojai ir švietimo specialistai) pagalba. Šioms paauglėms motinoms reikalinga praktinė ir psichologinė pagalba, taip pat edukacija, konsultavimas ir palaikymas. Idealu būtų, jei specialistų komanda, dirbanti su šiomis jaunomis motinomis, sudarytų individualius pagalbos joms planus su priskirtu šiam planui įgyvendinti koordinatorius.

Tyrimu atskleista, kad paauglės motinos patiria daug emocinių sunkumų, todėl svarbu sudaryti joms sąlygas ilgalaikiai psichoterapinei pagalbai, orientuotai į trauminių patirčių perdirbimą, pagalbą suteikiant galbūt net ne globos namuose. Taip pat ne mažiau svarbi yra kasdienė globos namų darbuotojų jaunoms motinoms teikiama praktinė pagalba, jų parama, palaikymas ir pastiprinimas.

Tyrimu atskleista, kad paauglėms motinoms pasitaiko sunkumų, norint suprasti ir atliepti vaiko poreikius. Jos neturėjo tinkamo pavyzdžio, kaip svarbu būti dėmesingiems, jautriems ir mylintiems tėvams. Sveikatos priežiūros specialistų ir socialinių darbuotojų pagalba svarbi edukuojant bei nustatant ir numatant planus rizikos elgesiui koreguoti. Tai prisidėtų prie sėkmingesnės jaunų motinų adaptacijos motinystėje, padedant geriau atlikti motinystės vaidmenį ir prisiimti su juo susijusias atsakomybes.

Pagalbos šioms jaunoms motinoms turi būti orientuotos į jų savarankiškumo ugdymą ir ruošimą savarankiškam gyvenimui bendruomenėje. Šiuo tyrimu atskleista, kad paauglėms motinoms pasitaiko sunkumų norint tęsti mokymąsi, joms atsiranda abejonių, ar sugebės pabaigti mokyklą, todėl, ruošiant jas savarankiškam gyvenimui, svarbu būtų sudaryti sąlygas joms įgyti išsilavinimą, sudarant individualų mokymosi planą pagal paauglės motinos galimybes. Savarankiškumui ugdyti taip pat naudinga būtų finansinio raštingumo praktika, atliekama dar gyvenant globos institucijoje.

Šiuo tyrimu taip pat atskleista, kad paauglės motinos patiria visuomenės izoliaciją ir stigmatizuojantį požiūrį į save, kaip į motinas paaugles. Todėl labai svarbu, ruošiant jas savarankiškam gyvenimui, didinti jų integraciją visuomenėje. Čia galėtų prisidėti savanorių šeimos, mentorystės programos mentoriai, kas padėtų plečiant jų socialinį grupę ir adaptuojantis joms visuomenėje. Taip pat galima būtų įtraukti šias jaunas motinas į palaikymo grupes, kas galėtų prisidėti prie socialinės grupės plėtimo, paramos gavimo ir motinystės įgūdžių ugdymo.

IŠVADOS

Atskleidžiant paauglių, gyvenančių globos namuose, motinystės patirtis, skiriamos 4 pagrindinės temos: „Duobėtas kelias iki motinystės ir joje atrasta prasmė“, „Aš – paauglė ir mama“, „Skausmingas mokymasis būti mama“ ir „Saugesnis gyvenimas globos namuose“.

1. Tyrimo dalyvių motinystės patyrimas neatsiejamas nuo jų pačių skaudžių vaikystės išgyvenimų. Į savo motinystę jos eina su dar neišgyventais traumuojančiais vaikystės patyrimais ir nepalaikančiu artimiausios aplinkos požiūriu.
2. Tyrimo dalyvės savo motinystę patiria kaip užpildančią jaučiamą gyvenime tuštumą ir jų gyvenimui suteikiančią prasmę bei tikslą.
3. Tyrimo dalyvės savo motinystę patiria kaip konfliktą tarp paauglystės ir motinystės vaidmenų, išgyvenamą viduje ir jaučiamą iš visuomenės pozicijos. Motinystės vaidmuo paauglystėje užima labai daug vietos, išstumdamas iš jų gyvenimo paauglės, mokinės, šokėjos, futbolininkės ir kitus joms svarbius vaidmenis. Būdamos paauglės, savo motinystėje jos patiria stigmatizuojančias visuomenės nuostatas.
4. Motinystėje paauglėms tenka patirti daug iššūkių, kuriems įveikti joms reikalinga pagalba:
 - ✓ Nėštumo periodą tyrimo dalyvės patiria kaip labai ilgą ir emociškai sunkų. Paauglės motinos nekantriai išgyveno gimdymo laukimo periodą, didelius nuotaikos pokyčius, dirglumą, pyktį, priešišumą, atsitraukimą ir izoliaciją bei mintis apie savižudybę.
 - ✓ Auginant vaiką tyrimo dalyvėms trūksta reikiamų žinių, įgūdžių, kantrybės bei fizinių jėgų pasirūpinti savo vaiku, joms atsiranda sunkumų suprasti bei atliepti vaiko poreikius. Jos jaučia nerimą, bejėgystę, baimę, joms kyla sunkumų vaiko žindymo procese.
 - ✓ Tyrimo dalyvėms labai trūksta partnerio paramos, palaikymo ir pagalbos auginant vaiką.
5. Gyvendamos globos namuose tyrimo dalyvės patiria priėmimą, rūpestį ir paramą:
 - ✓ Globos namų darbuotojus tyrimo dalyvės patiria kaip labai svarbų pagalbos ir paramos šaltinį.
 - ✓ Su kartu gyvenančiomis nepilnametėmis motinomis jaučia bendrystę.

LITERATŪRA

1. Ahrens, K. R., Katon, W., McCarty, C., Richardson, L. P., & Courtney, M. E. (2012). Association between childhood sexual abuse and transactional sex in youth aging out of foster care. *Child Abuse & Neglect*, 36, 75-80.
2. Andreozzi, L., Flanagan, P., Seifer, R., Brunner, S., & Lester, B. (2002). Attachment classifications among 18-month-old children of adolescent mothers. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*: 156., (1), 20-26.
3. Anwar, E., & Stanistreet, D. (2015). 'It has not ruined my life; it has made my life better': A qualitative investigation of the experiences and future aspirations of young mothers from the North West of England. *Journal of Public Health*, 37(2), 269-276.
4. Aparicio, E, Pecukonis EV, O'Neale S. (2015). "The love that I was missing": Exploring the lived experience of motherhood among teen mothers in foster care. *Children and Youth Services Review*, 51, 44-54.
5. Aparicio, E., Pecukonis, E. V. & O'Neale, S., (2015). The love that I was missing: "Exploring the lived experience of motherhood among teen mothers in foster care. *Children and Youth Services Review*, 51, 44-54.
6. Arnett, J.J. (2010) *Adolescence and Emerging Adulthood: A Cultural Approach*, 4th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
7. Barkauskienė, R., Gervinskaitė-Paulaitienė, L. Čekuolienė, D. ir Adler, A. (2018). Minimalios priežiūros priemonės gaunantys paaugliai: Mentalizacija, psichosocialinis funkcionavimas ir trauminė patirtis: Mokslo studija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
8. Bah, Y.M. (2016). Teenage Pregnancy: Teenage mothers? Experiences and Perspectives: a Qualitative Study. *Journal of Health, Medicine and Nursing*, 29-2.
9. Barn, R., & Mantovani, N. (2007). Young mothers and the care system: Contextualizing risk and vulnerability. *British Journal of Social Work*, 37, 225-243.
10. Becker, M.G., & Barth, R.P. (2000). Power through choices: The development of a sexuality education curriculum for youths in out-of-home care. *Child Welfare*, 79, 269-282.
11. Bender, S. (2008). Three cases of adolescent childbearing decision-making: The importance of ambivalence. *Adolescence* 43(172): 861-879.

12. Benson, M. J. (2004). After the adolescent pregnancy: parents, teens, and families. *Child and Adolescent Social Work Journal* 21(5), 435-455.
13. Berglund, H. (2005). Researching Entrepreneurship as Lived Experience. *Handbook of Qualitative Research Methods in Entrepreneurship*, 75-93.
14. Boustani, M. M., Frazier, S. L., Hartley, C., Meinzer, M., & Hedemann, E. (2015). Perceived benefits and proposed solutions for teen pregnancy: qualitative interviews with youth care workers. *American Journal of Orthopsychiatry*, 85(1).
15. Bowlby J. (1969) *Attachment: attachment and loss*. New York: Pimlico.
16. Bowman, Stephanie J.. (2013). *From Her Perspective: Reflections of Teenage Pregnancy and Parenthood*. Retrieved from Sophia, the St. Catherine University repository website: https://sophia.stkate.edu/msw_papers/155
17. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3:77-101.
18. Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful Qualitative Research: a practical guide for Beginners*. London: Sage Publications.
19. Bunting, L. & McAuley, C. (2004). Research review: teenage pregnancy and motherhood: the contribution of support. *Child and Family Social Work* 9, 207- 215.
20. Connolly, J., Heifetz, M., & Bohr, Y. (2012). Pregnancy and motherhood among adolescent girls in child protective services: A meta-synthesis of qualitative research. *Journal of Public Child Welfare*, 6(5), 614-635.
21. Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, (3), 314-332.
22. Dervinyte-Bongarzoni, Asta ir Navickas, Alvydas (2017). Pogimdyvinių depresinių sutrikimų ankstyvoji diagnostika – egektyvios prevencijos pagrindas. *Visuomenės sveikata*. 27. 31-40.
23. Dworsky, A., & Courtney, M.E. (2010). The risk of teenage pregnancy among transitioning foster youth: Implications for extending state care beyond age 18. *Children and Youth Services Review*, 10, 1351-1356.
24. Elliott, R., Fischer, C. T., Rennie, D. L. (1999). Evolving guidelines for publication of

- qualitative research studies in psychology and related fields. *British Journal of Clinical Psychology*, 38, 215-229.
25. Erikson E. H. (2004) *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius: Kataliku? pasaulio leidiniai.
 26. Eshbaugh, E. M. (2011) College Students' Positivity Toward Teen Mothers, *Journal of Family Social Work*, 14:3, 237-246, DOI: 10.1080/10522158.2011.571541.
 27. Fernandes, A. L., & Gabe, T. (2009). *Disconnected youth: A look at 16- to 24-year olds who are not working or in school*. Washington, DC: Congressional Research Service.
 28. Figueiredo, B., Pacheco, A., & Costa, R. (2007). Depression during pregnancy and the postpartum period in adolescent and adult Portuguese mothers. *Archives of Women's Mental Health*, 10, 103-109.
 29. Flaherty, S. C., & Sadler, L. S. (2011). A review of attachment theory in the context of adolescent parenting. *Journal of Pediatric Health Care*: 25., (2), 114-121.
 30. Goštautas, A., Pakrošnis, R., ir Čepukienė, V. (2004). Paauglių, gyvenančių globos įstaigoje, psichosocialinio prisitaikymo sunkumai. *Specialusis Ugdymas, Specialusis ugdymas*. 2004, Nr. 1 (10), p. 30-38.
 31. Havighurst, R. J. (1981). *Developmental tasks and education*. New York: Longman.
 32. Herrman, J.W & Nandakumar R. (2012) Development of a survey to assess adolescent perceptions of teen parenting. *Journal of nursing measurement* 2012; 20:3-20.
 33. Hill, L.E. & Jepsen, C. (2007). Positive outcomes from poor starts: predictors of dropping back in. *Economics of Education Review*, 26, 588-603.
 34. Yardley, L. (2000). Dilemmas in Qualitative Health Research. *Psychology and Health*, 15(2), 215- 228.
 35. Jusienė, Roma, Breidokienė, Rima, & Zamalijeva, Olga. (2012). Žindymo trukmę iki vienerių metų amžiaus prognozuojantys psichologiniai, socialiniai ir medicininiai veiksniai. *Tiltai, Tiltai*. 2012, Nr. 3 (60), p. 183-198. ISSN 1392-3137.
 36. Kibel-Gagne, J. (2017). *Expectations and Aspirations of Motherhood for Young Women in Foster Care*. CUNY Academic Works.
 37. Klaw, E. (2008). Understanding urban adolescent mothers' vision of the future in terms of

- possible selves. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 18(4), 441-461.
38. Klein, J. D. (2005). Adolescent pregnancy: current trends and issues. *Pediatrics* 116, 281-286.
39. Kreppner, J.M., Rutter, M., Beckett, C., Castle J., Colvert, E., Groothues, C., Hawkins, A., O'Connor, T.G., Stevens, S., Sonuga-Barke, J.S. (2007). Normality and Impairment following profound early institutional deprivation: a longitudinal follow-up into early adolescence. *Developmental psychology*, 43, 4, 931-946.
40. Leonard, S. D. D., Fantroy, J. D., & Laffert, K. (2013). Help me to succeed. A guide for supporting youth in foster care to prevent teen pregnancy.
41. Lewis, C. M., Scarborough, M., Rose, C., & Quirin, K. B. (2007). Fighting Stigma: An Adolescent Mother Takes Action. *Affilia*, 22(3), 302-306.
42. Lietuvos Respublikos Seimas (2017). Seimas uždraudė visų formų smurtą prieš vaiką. Paimta iš https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=169384.
43. Lietuvos statistikos departamentas (2018). Vaikai, kuriems nustatyta globa pagal globos nustatymo priežastis. Paimta iš <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=15890c74-3860-48eb-97b6-de7b81b5b18a#/> <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=15890c74-3860-48eb-97b6-de7b81b5b18a#/> .
44. Lloyd, C., Berlin L. J. (2007). Research on adolescent development, competence, and charakter. Adolescent offenders and the line between the juvenile and criminal justice systems, Center for child and family policy, 13 -16.
45. Lockhart, L. L. & Wodarski, J. S. (1990). Teenage pregnancy: implications for social work practice. *Family Therapy* 17(1), 29-47.
46. Love, L.T., McIntosh, J., Rosst, M. & Tertzakian, K. (2005). Fostering hope: Preventing teen pregnancy among youth in foster care. Washington DC: National Campaign to Prevent Teen Pregnancy.
47. Lucy Tindall, J.A., Smith, P., Flower and Larkin. M. (2009). Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research., *Qualitative Research in Psychology*, 6:4, 346-347, DOI: 10.1080/14780880903340091.
48. Mangeli, M., Rayyani, M., Cheraghi, M. A., & Tirgari, B. (2017). Exploring the Challenges

- of Adolescent Mothers From Their Life Experiences in the Transition to Motherhood: A Qualitative Study. *Journal of family & reproductive health*, 11(3), 165-173.
49. McNeely, C., Shew, M. L., Beuhring, T., Sieving, R., Miller, B. C., Blum, R. W. M. (2002). Mothers' influence on the timing of first sex among 14 & 15 year olds. *Journal of Adolescent Health* 31(3), 256-265.
50. Payne, N.A. & Anastas, J.W. (2015). The mental health needs of low-income, pregnant teens. *Research in Social Work Practice*, 25(5), 595-606.
51. Petruolyte, A. (2003). Jaunesniojo paauglio socialin4 raida. Vilnius. Presvika.
52. Pileckaitė-Markovienė, M., Bumblytė, D. (2004). Motinystys psichologija. Vilnius: Presvika.
53. Pinkūnas, J., ir Palujanskienė, A. (2001). Asmenybės vystymasis. Kelias ir savęs atradimai. Vilnius: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
54. Pryce, J. M., & Samuels, G. M. (2010). Renewal and Risk: The Dual Experience of Young Motherhood and Aging Out of the Child Welfare System. *Journal of Adolescent Research*, 25(2), 205-230.
55. Reid, V., & Meadows-Oliver, M. (2007). Postpartum depression in adolescent mothers: An integrated review of the literature. *Journal of Pediatric Health Care: 21.*, (5), 289-298.
56. Riva Crugnola, C., Gazzotti, S., Spinelli, M., Ierardi, E., Caprin, C., & Albizzati, A. (2013). Maternal attachment influences mother-infant styles of regulation and play with objects at nine months. *Attachment & Human Development: 15.*, (2), 107-131.
57. Rolfe, A. (2008). 'You've got to grow up when you've got a kid': Marginalized young women's accounts of motherhood. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 18, 299-314.
58. Samašonok, K., Žukauskienė R., Gudonis V. (2006) Paauglių, gyvenančių globos institucijose ir pilnose šeimose, kognityvinių strategijų ir elgesio bei emocinių problemų ypatumai. *Socialinis darbas: mokslo darbai*, 5, 2, 45-54.
59. Schwartz, A.E., McRoy, R.G. & Downs, A.C. (2004). Adolescent mothers in a transitional living facility: An exploratory study of support networks and attachment patterns. *Journal of Adolescent Research*, 29(85), 85-112.
60. Schwartz, A.E., McRoy, R.G. & Downs, A.C. (2004). Adolescent mothers in a transitional

- living facility: An exploratory study of support networks and attachment patterns. *Journal of Adolescent Research*, 29(85), 85-112.
61. Secco, M. L., Profi, S., Kennedy, E., Walsh, A., Letourneau, N., & Stewart, M. (2007). Factors affecting postpartum depressive symptoms of adolescent mothers. *Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing*: 36., (1), 47-54.
 62. Sekhoetsane K. R. (2012) The stress of teenage motherhood: the need for multi-faceted intervention programs: Doctoral dissertation, North-West University.
 63. Sondaitė J., Žukauskienė R. Paauglio socialinėės strategijos ir emocinės elgesio problemos // *Psichologija*. 2004, t. 29, p. 1-9.
 64. Steele, H., Steele, M., & Fonagy, P. (1996). Associations among attachment classifications of mothers, fathers, and their infants: Evidence for a relationship-specific perspective. *Child Development*: 67., (2), 541-555.
 65. Tarren-Sweeney, M. (2008). The mental health of children in out-of-home care. *Current Opinion in Psychiatry*, 21, 345-349.
 66. Tretjakova, V. (2016). Lietuvos paauglių gimstamumo rodiklių kaita ir geografinė diferenciacija. *Geografijos metraštis*, 49, p. 17-30. ISSN 2335-8610 (online), ISSN 2424-3434 (print). Paimta iš: <http://www.demografija.lt/download/Tretjakova.pdf> .
 67. Turpel-Lafond, M. E., & Kendall, P. (2009). Kids, crime and care-Health and well-being of children in care: Youth justice experiences and outcomes. British Columbia, Canada: Office of the Provincial Health Officer.
 68. Vaičiulienė, A. (2004). Paauglio psichologija. Vilnius: Presvika.
 69. Wiemann, C. M., Rickert, V. I., Berenson, A. B., & Volk, R. J. (2005). Are pregnant adolescents stigmatized by pregnancy? *Journal of Adolescent Health* 36.
 70. Wilson, H. & Huntington, A. (2006). Deviant mothers: The construction of teenage motherhood in contemporary discourse. *Journal of Social Policy*, 35(1), 59-76
 71. World health organization (2018). Adolescent pregnancy <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-pregnancy>.
 72. Zbarauskaitė, A. (2009). Globos namuose gyvenančių paauglių tapatumo išgyvenimas:

biografinio pasakojimo interpretacinė analizė: disertacija / Vilnius.

PRIEDAI

1 priedas. Sutikimas dalyvauti tyrime

Gerb. tyrimo dalyve,

Aš, Violeta Šimienė, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto psichologijos studentė, atlieku magistro darbo tyrimą, kuriuo siekiama atskleisti, koks paauglių motinystės patyrimas gyvenant globos namuose. Tyrimo metu bus atliekamas interviu (trukmė apie 1- 1,5 val.), pokalbis bus įrašinėjamas į diktofoną. Pokalbio įrašo klausysis tik tyrėja, įrašas bus transkribuotas, pateikta informacija bus nuasmeninta išsaugant dalyvių konfidencialumą. Atlikus tranckripcijas įrašai bus sunaikinti.

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas ir Jūs turite teisę nesutikti dalyvauti ar pasitraukti iš tyrimo bet kuriuo metu. Garantuojame konfidencialumą, Jūsų asmeniniai duomenys bus užkoduoti ir saugomi.

Dėkoju už bendradarbiavimą ir Jūsų pagalbą.

Kilus klausimams galite kreiptis: violeta.simiene@gmail.com.

Pagarbiai,

Violeta Šimienė

Sutinku dalyvauti tyrime

_____ Vardas, Pavardė, Parašas

2019 - ____ - ____ (data)

2 priedas. Demografinė anketa

Vardas	Amžius	Nėštumo trukmė kai sužinojote jog laukiatės	Vaiko amžius	Kiek laiko gyvenate globos namuose?